

**HRVATSKO KNJIŽ
DRUŠTVO Sv. JE
NOVE**

**3 KNJIGE 15 DINARA
5 KNJIGA 25 DINARA
9 KNJIGA 50 DINARA**
(NE ČLANOVI PLAĆAJU ŠOŠ VIŠE)

ZAGREB · TRG KRALJA TOMISLAVA BROJ 21

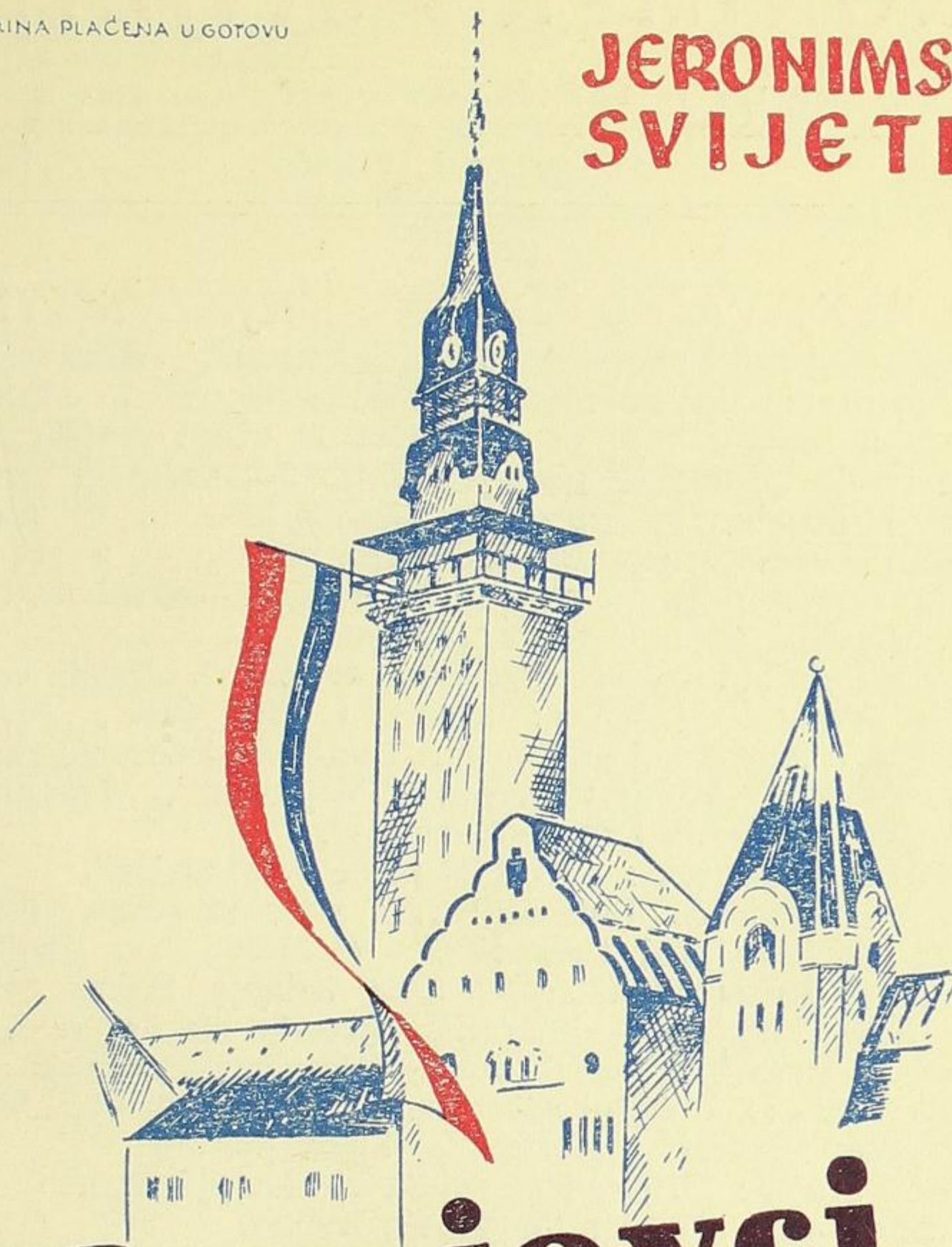
Nove jeronimske knjige za 1939. raspačavaju se do Uskrs
dakle još puna dva mjeseca!

1. Kalendar „Danica“ za g. 1939. — 2. M. Pavelić: „Zvezde Srca Isusova“. Pjesme o ugodnicima Božjim. — 3. Jedni grade, drugi razgrađuju. Knjiga o današnjim vlastodržcima. — 4. I. Grmović: „Majka priča“. Pripovijesti iz Bosne. — 5. D. M. Mohaček: **Kako se hrani bilje?** Ratarska knjiga.

Prve tri knjige dobijete za 15 din, a sama „Danica“ stoji 8 dinara. Svih pet knjiga stoji 25 dinara. Izvanredna su izdanja, sasvim raspačana!

POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU

**JERONIMSKO
SVIJETLO**

**Bunjevci
i Šokci**

zkvh.org.rs

JERONIMSKO SVIJETLO

Izlazi svakog mjeseca

Pretplata 6 Din na godinu

Pojedini broj stoji kod jeronimskog povjerenika samo 1 dinar

Broj 33.

U Zagrebu 1. veljače

1939.

IZ BUNJEVAČKO-ŠOKAČKE KNJIŽEVNOSTI

Preporodni rad biskupa Antunovića kod bunjevačko šokačkih Hrvata je urodio lijepim plodom. Uvelike je poraslo zanimanje za hrvatsku knjigu, koju bi dobavljali iz uže Hrvatske, ili bi je pisali i izdavali domaći prosvjetljeniji ljudi većinom svećenici i učitelji. U početku se više pisalo silom prilika, pa taj rad ima više historijsko kulturnu, nego književnu vrijednost, a već prije rata se razvio u posebnu regionalnu bunjevačko šokačku književnost. Glavnija su djela te književnosti:

Blaško Rajić: „Bunjevčice”, „Narodno blago”, „Našim šorom”.

Ante Evetović Miroljub: „Sretni i nujni časi”, „Pjesme”.

Ive Prčić: „Subotica i Bunjevci”, „Bunjevački narodni običaji”.

Petar Pekić: „Povijest Hrvata u Vojvodini”, „Propast Austro-Ugarske”, „Biserje i drago kamenje”.

Dr Matija Evetović: „Život biskupa Antunovića”.

Dr Josip Andrić: Putopisi: „Na zelenom otoku” (vlastita naklada), „U Kristovoj Domovini” (Društvo sv. Jeronima), „Najljepši među otocima” (prekrasno izdanje Dobre Štampe, Požega 1939. Cijena 40.— dinara), „Srijemske elegije” (izd. Knjižnice Dobrih Romana, Zagreb) i druga književna izdanja.

Ante Jakšić: „U dolini zaborava”, zbirka pjesama, „Marija” novela, „Zov mladosti i proljeća”, zbirka pjesama.

Aleksa Kokić: „Klasovi pjevaju”, zbirka pjesama.

Marko Čović: „Doktor filozofije”, roman.

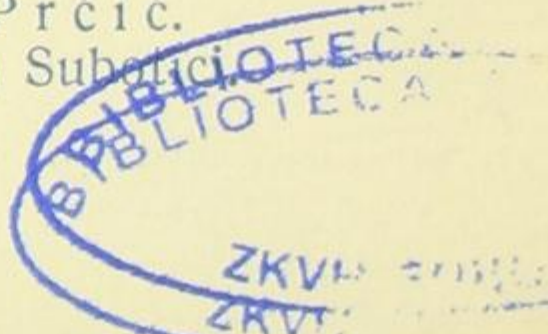
LISTOVI BUNJEVAČKO-ŠOKAČKIH HRVATA JESU

„Klasje naših ravni”, književni almanah, izdaje Pučka Kasa, uređuje *Ivan Malagurski*.

„Subotičke Novine”, kulturno politički tjednik, izdaje *Blaško Rajić*, uređuje *Ivan Kujundžić*.

„Subotička Danica”, kalendar, izlazi već 56 god., izdaje Subotička Matica, uređuje *Ive Prčić*.

„Sportski list”, tjednik izlazi u Subotici.

BUNJEVCI I ŠOKCI

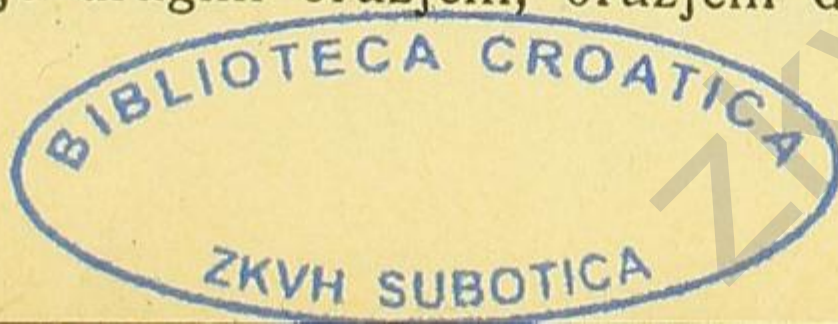
Narodna borba Bunjevaca i Šokaca

Možda nitko od Hrvata nije vodio tako teške i dugotrajne borbe za najosnovnija ljudska prava kao mi Bunjevci i Šokci. Drugi su dijelovi hrvatskog naroda više radili, bili su borbeniji, više su dali žrtava u krvi, ali vjerojatno nitko nije bio tako proganjan samo radi hrvatstva i valjda nikome nisu tako dugo osporavali hrvatstvo kao nama.

Osamljeni i zapušteni, daleko od matice zemlje i spojeni samo jednim uskim živim lancem bunjevačko-šokački Hrvati su pravi klin zariven u meso nemani najveće šovinističke megalomanije svijeta. I svaki trzaj, svaka akcija naših ljudi, najčišća i najpotrebnija, vrijeđala je podjednako te nemani, koje su najvećim naporima, ali svako za sebe, nastojale uništiti i asimilirati bunjevačko-šokačke Hrvate, progutati taj klin.

Ali klin je bio pretvrd i neprobavljiv. Svaki pokušaj proždiranja svršio je teškim trzavicama i povraćanjem, a klin je ostao i nadalje čvrst i još uvijek u tijelima tih najvećih neprijatelja, koji imaju samo jednu zajedničku crtu: besprimjerni i odvratni šovinizam.

Narodna duša bunjevačko-šokačkih Hrvata pobjedonosno je pregazila sve zapreke, koje su dosada stajale na putu našeg narodnog razvoja. Naša narodnost pobijedila je Turke oružjem, a pobijedila je i nasilnu mađarizaciju, pobijedila je drugim oružjem, oružjem duha i kulture, jer

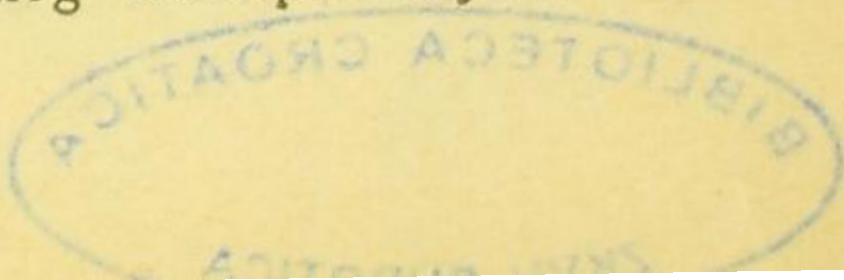

je bila dosta jaka i dosta čvrsta, da uzmogne izdržati i pobijediti. Ono, što je mogla nekada, može i sada, može i danas, a moći će i sutra, ako to bude potrebno. To je sigurno, a i dobro je, što je tako. Dobro je, što je klin bunjevačko-šokačkih Hrvata i dalje ostao tako neprobavljiv i neslomiv, kao što je i bio.

Bunjevci i Šokci u Bačkoj

Bunjevci i Šokci nisu najedamput došli u krajeve, u kojima danas žive. I jedni i drugi su dolazili postepeno, u većim i manjim skupinama, pa su te seobe trajale više od jednog stoljeća. Bunjevačko-šokačkih Hrvata bilo je u Bačkoj još i prije mohačke bitke, dakle još prije 1526. godine. Šokci su u većem mnoštvu došli oko g. 1530. i kasnije u Bačku. A glavna seoba Bunjevaca u današnje krajeve bila je u drugoj polovini sedamnaestog stoljeća, i to 1686. godine. Onda je došlo najviše bunjevačkih Hrvata u današnje krajeve pod vodstvom otaca franjevacu iz provincije Bosne Srebrne. Onda je tek današnji zavičaj bunjevačko-šokačkih Hrvata postao pretežno njihov i tek onda je dobio pravi i neizbrisivi i vječni biljeg hrvatstva, koji će ostati sve dotle, dok nas bude među živima, jer je taj biljeg providen krvlju, koja se ne briše tako lako.

Odakle su došli Bunjevci i Šokci, ne može se sasvim sigurno reći. Sigurno je jedino to, da su došli iz hrvatskih krajeva. Općenito se misli, da su Bunjevci došli iz Hercegovine, i to iz područja rijeke Bune, po kojoj se tumači i ime Bunjevac. No ima još nekih drugih tumačenja, koja i ne moraju biti sasvim bez temelja. Misli se, da su Bunjevci iz Hercegovine došli u novi kraj putem kroz Dalmaciju i Liku, gdje su se neki i zadržali. To mišljenje potvrđuju mnoga novija istraživanja, neobična sličnost prezimena i još više govor u nekim dalmatinskim i ličkim krajevima, gdje se i ljudi nazivaju Bunjevcima. To dokazuju i istraživanja bunjevačkog biskupa Lajče Budanovića, koji je

bačke Bunjevce doveo u vezu s Bunjencima iz okoline Senja. Danas je to pitanje staroga zavičaja još uvijek otvoreno, ali svi su izgledi, da će nauka i tu uskoro reći svoju odlučnu, posljednju i sigurnu riječ, koja ni u kojem slučaju ne može izmijeniti ništa bitno glede narodnosti Bunjevaca i Šokaca, a to je za nas najvažnije.

Prve borbe

Prvi put u novi zavičaj bio je krvav i trnovit, a prve borbe s Turcima donijele su pobjedu bunjevačkim Hrvatima, koji su krajem šesnaestoga, a najviše u prvoj polovici sedamnaestoga stoljeća mačem u ruci osvojili današnje krajeve.

To je bio prvi početak neprestanih okršaja s Turcima i onda Kurucima, koji su pustošili bunjevačke naseobine, i to uvijek onda, kada su gotovo svi muškarci bili negdje daleko pod zastavom. Turci i Kuruci su nemilosrdno ubijali bunjevačku djecu i starce, a zlostavljali žene i djevojke, osamljene i nezaštićene. Jedina zaštita bile su im trskovite bare i ritovi, gdje su se sakrivali pred divljim napadačima. Ali godine su 1703. Kuruci popalili ludaške ritove, u kojima je izginulo u groznim mukama mnogo bunjevačkih Hrvata.

Taj grozan pokolj nevinih žrtava i nezaštićenih ljudi izazva otpor i ogorčenje bunjevačkih Hrvata, u kojih žilama progovori stara krv spremna na borbu, nametnutu od drugih. I zbilja svega četiri godine kasnije (1707.) potuku bunjevački Hrvati Turke kod Kečkemeta pod vodstvom svoga kapetana LUKE SUČIĆA.

Pobjeda je bila velika, značajna i posljednji važniji okršaj s Turcima. Bio je tu završetak prvog dijela nacionalne borbe bunjevačkih Hrvata, borbe mačem protiv Turaka, a pod vodstvom najvećeg bunjevačkoga Hrvata iz prvog razdoblja te borbe kapetana Luke Sučića.

Time svršava prvo razdoblje narodne borbe bunjevačko-šokačkih Hrvata: borbe s Turcima.

Mađarizacija i preporod

Drugo je razdoblje narodne borbe Bunjevaca i Šokaca bilo mnogo duže, značajnije i teže. To nije bilo više razdoblje borbe s oružjem, nego borbe duha, i to neravnopravne borbe malog broja ljudi, zapuštenih i nezaštićenih ljudi protiv nepravde jednog cijelog naroda, cijele jedne države. To je borba protiv nasilne mađarizacije, koja nije birala sredstva i nije poznavala pravdu. Mađari su htjeli nas bunjevačko-šokačke Hrvate pošto-poto pomađariti.

I baš kada je to nasilno pomađarivanje počelo uspjevati u gradovima, došao je jedan čovjek, suradnik i vršnjak slavnog hrvatskoga biskupa Josipa Jurja Štrosmajera, bana-pjesnika Ivana Mažuranića i povjesničara Franje Račkoga: bio je to najveći bunjevački Hrvat i naš prvi preporoditelj naslovni biskup bosanski IVAN ANTUNOVIĆ, koji je najsvjetliji lik bunjevačke prošlosti. Njegov je rad najzaslužniji za bunjevačko-šokačko hrvatstvo. Ivan Antunović je visoko uzdigao luč prosvjete i narodne svijesti na našim bačkim salašima. On je probudio svoje bunjevačko-šokačke Hrvate, spasio ih od pomađarenja, pokrenuo bunjevačko-šokačku štampu i spasio ono, što se već činilo, da je izgubljeno.

Biskup Antunović je godine 1870. počeo izdavati „Bunjevačke i Šokačke Novine”. Sam ih je uređivao, sam je pisao, sam ih je razaslija. Kad bi svršio svoje službene poslove, obilazio bi usprkos slabog zdravlja na običnim salašarskim kolima od salaša do salaša, upućivao ljude, davao im knjige na našem hrvatskom jeziku, i budio hrvatsku svijest. Protivnici su ga napadali i sumnjičili. Mađarsko ga je svećenstvo optuživalo kod viših vlasti, ali Antunović je ostao borben i nepobjediv.

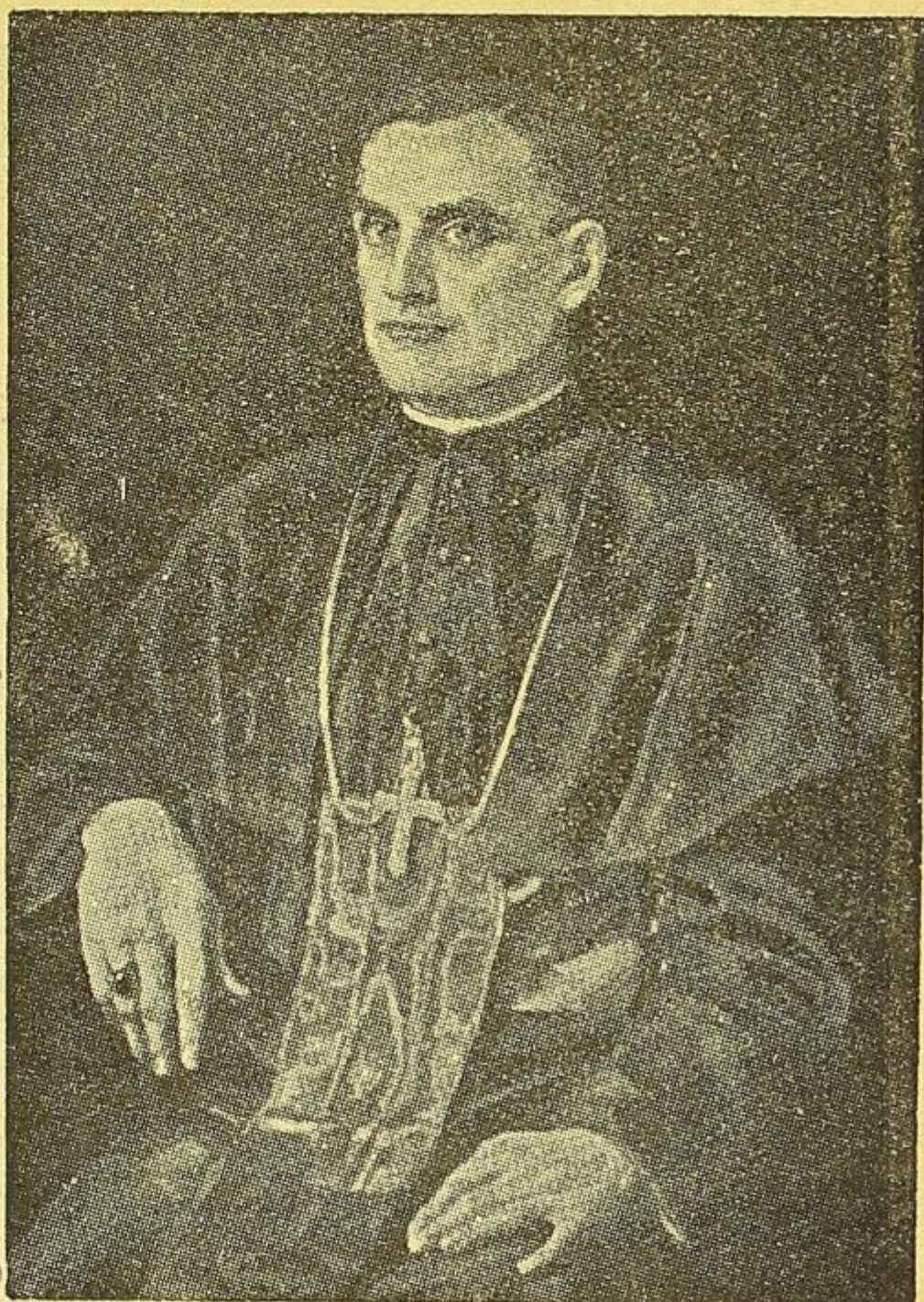
Biskup je Antunović izdavao novine mjesečnik i vlastite knjige, a njegovi su probuđeni suradnici osnovali u Subotici Bunjevačku Pučku Kasinu, koju je mađarsko ministarstvo nakon mnogog traženja dozvolilo, ali samo kao

Pučku Kasinu (bez bunjevačkog imena).

Pučka Kasina je od svog osnutka pa sve do nedavna glavno žarište hrvatske misli među Bunjevcima i Šokcima, ona je glavni nosilac narodne borbe protiv pomađarivanja, i zato je bila trn u oku svih mađarskih vlastodržaca.

Učenik biskupa Antunovića Bčo Šarčević osnovao je i političku stranku, koja se zvala Bunjevačka Stranka i koja je za kratko vrijeme osvojila sve naše ljude.

Ali Mađari su sve nasilnije provodili svoju namjeru, da nas unište. Na svim poljima javnoga rada oni su progonili bačke Hrvate. Naša društva su zabranjivana u Subotici, u gradu, gdje živi 3 četvrtine hrvatskoga življa. Dapače je pod prijetnjom batinjanja i globe bilo zabranjeno govoriti hrvatski. Pomađareni kaločki biskup Gavro Patačić kažnjavao je sve one, koji bi progovorili u crkvi hrvatski. Učitelji su batinjali našu hrvatsku djecu, kada bi progovorila hrvatsku, materinsku riječ. I mađarsko je svećenstvo nastojalo Bunjevce i Šokce pomađarivati, pa je radi toga znalo nažalost doći i do pravih okršaja u crkvama, kako je

Biskup Ivan Antunović

bilo u Bajmoku, Kaćmaru i sv. Ivanu. Najviše je nepravde nanijelo mađarsko svećenstvo našim ljudima u Santonu. Nikakve molbe ni memorandumima, koje su bunjevačko-šokački Hrvati slali župniku, biskupu, ministarstvima i svim mogućim vlastima, nisu koristile i nisu ispravile nepravde. To je tako ogorčilo ljude, da je nažalost skoro cijelo Santovo — 1200 Hrvata — prešlo godine 1899. na pravoslavlje. Taj se prijelaz na drugu vjeru dakako ne može ni opravdati. Ništa nas ne smije odvratiti od katoličke vjere, koja je temelj našeg hrvatstva. Junaštvo je ustrajati i u najtežim prilikama. A eto ti Bunjevci iz Santova bili su malodušni, očajni pa su klonuli. Još i danas strše u malom Santovu, koje je ostalo u Mađarskoj, dva tornja: jedan je crven i u njemu se uzdižu molitvice zadnjih ostataka tamošnjih naših Bunjevaca, a drugi je plav i stoji još i danas kao dokaz, kuda je dovelo nesretno pomađarivanje neke naše ljude.

Bilo je još mnogo teških i krvavih borbi s Mađarima, koji nisu popuštali, ali su bunjevačko-šokački Hrvati, ujedinjeni i složni, znali barem na neko vrijeme izvojevati prava i zauzeti položaje, koji im pripadaju.

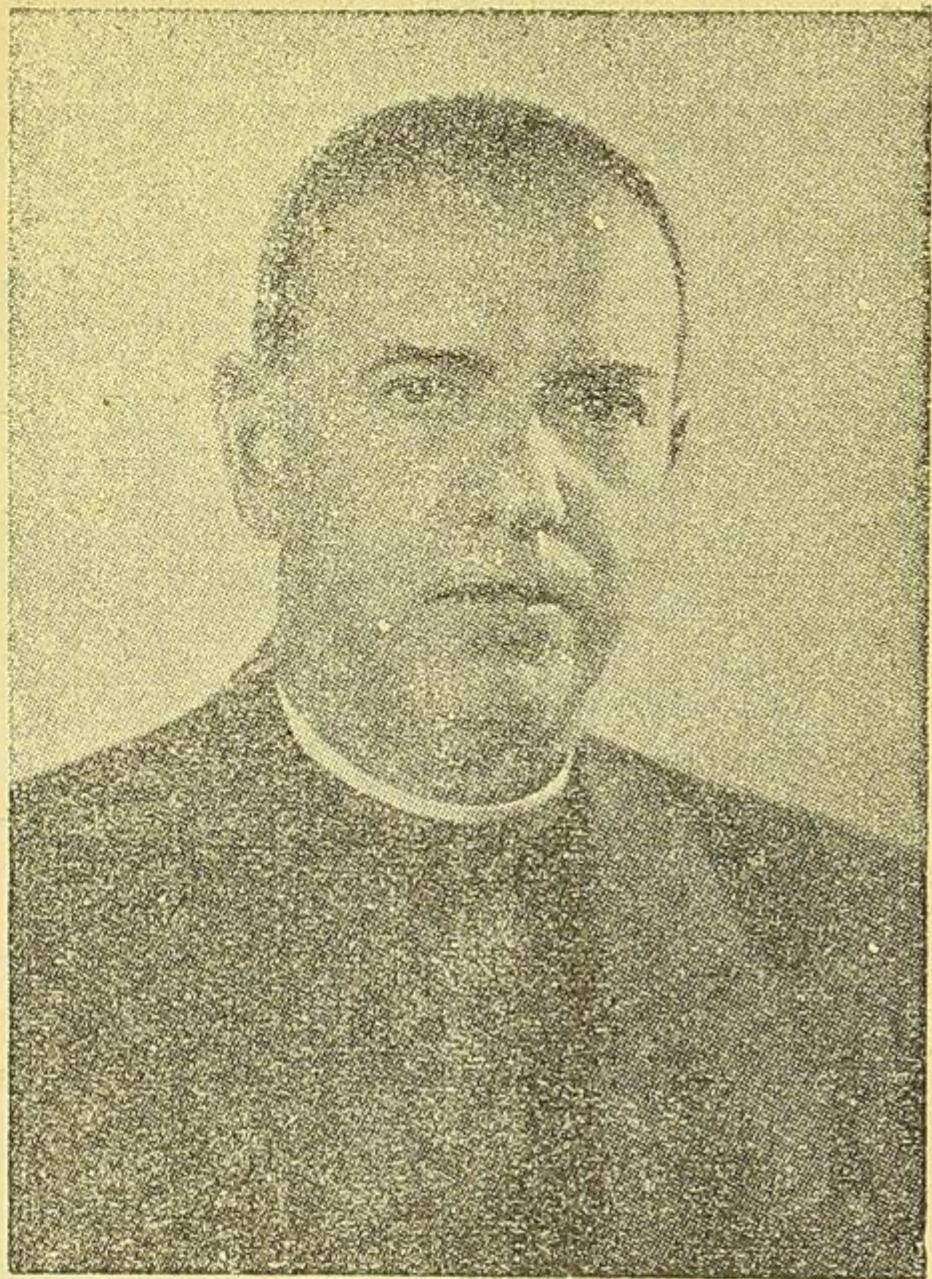
To drugo doba narodne borbe bunjevačko-šokačkih Hrvata trajalo je do godine 1918., te je donijelo borbu s Mađarima, borbu za hrvatstvo protiv pomađarivanja. Ta borba je donijela pobjedu bunjevačkih Hrvata isto tako kao i ona prva borba protiv Turaka. Godina konačne pobjede u prvom razdoblju (protiv Turaka) bila je 1707., a godina pobjede u drugom razdoblju (protiv Mađžara) bila je 1918., godina, koja nam je donijela i sasvim novi život i nove prilike.

Godina 1918.

U prvom je razdoblju narodne borbe bio bunjevačko-šokačkim Hrvatima na čelu kapetan Luka Sučić, u drugom je bio Bunjencima i Šokcima na čelu biskup Ivan Antunović, a godina 1918. je izdigla za bunjevačko-šokačkog vođu

Blaška Rajića, koji je najzaslužniji bunjevački Hrvat za naše oslobođenje od Mađarske.

Kada se za vrijeme svjetskog rata po cijelom hrvatskom narodu razvio pokret za oslobođenje od Austro-Ugarske, tom se pokretu pridružio i subotički župnik **BLAŠKO RAJIĆ**. On je vidio, da Bunjevcima i Šokcima nema opstanka pod Mađarskom. On je neumorno širio svetojeronimske knjige među katoličkim Hrvatima i nastojao sačuvati od propasti ono malo narodne svijesti, što je Mađari u Bunjevcima nisu još bili posve zatrli, ali je vidio, da mađarske škole i

*BLAŠKO RAJIĆ,
vođa bunjevačko-šokačkih Hrvata*

sve mađarske vlasti nemilice razaraju sve, što je u bunjevačkim dušama ostalo hrvatsko. I zato je Blaško Rajić, taj najveći Bunjevac najnovijega doba, poduzeo nada sve junačko djelo: osloboditi bunjevačko-šokačke Hrvate ispod mađarske vlasti i združiti tu hrvatsku granu s ostalim hrvatskim narodom.

Svjetski je rat u listopadu 1918. išao kraju. Svi su se hrvatski narodni prvaci okupljali u Zagrebu, da prorade za oslobođenje Hrvata od Austro-Ugarske. Tu se našao i Blaško Rajić kao predstavnik bačkih Hrvata. Kad je 29. listopada 1918. hrvatski sabor svečanim načinom proglasio odcjepljenje Hrvatske od Austrije i Mađarske, bio je

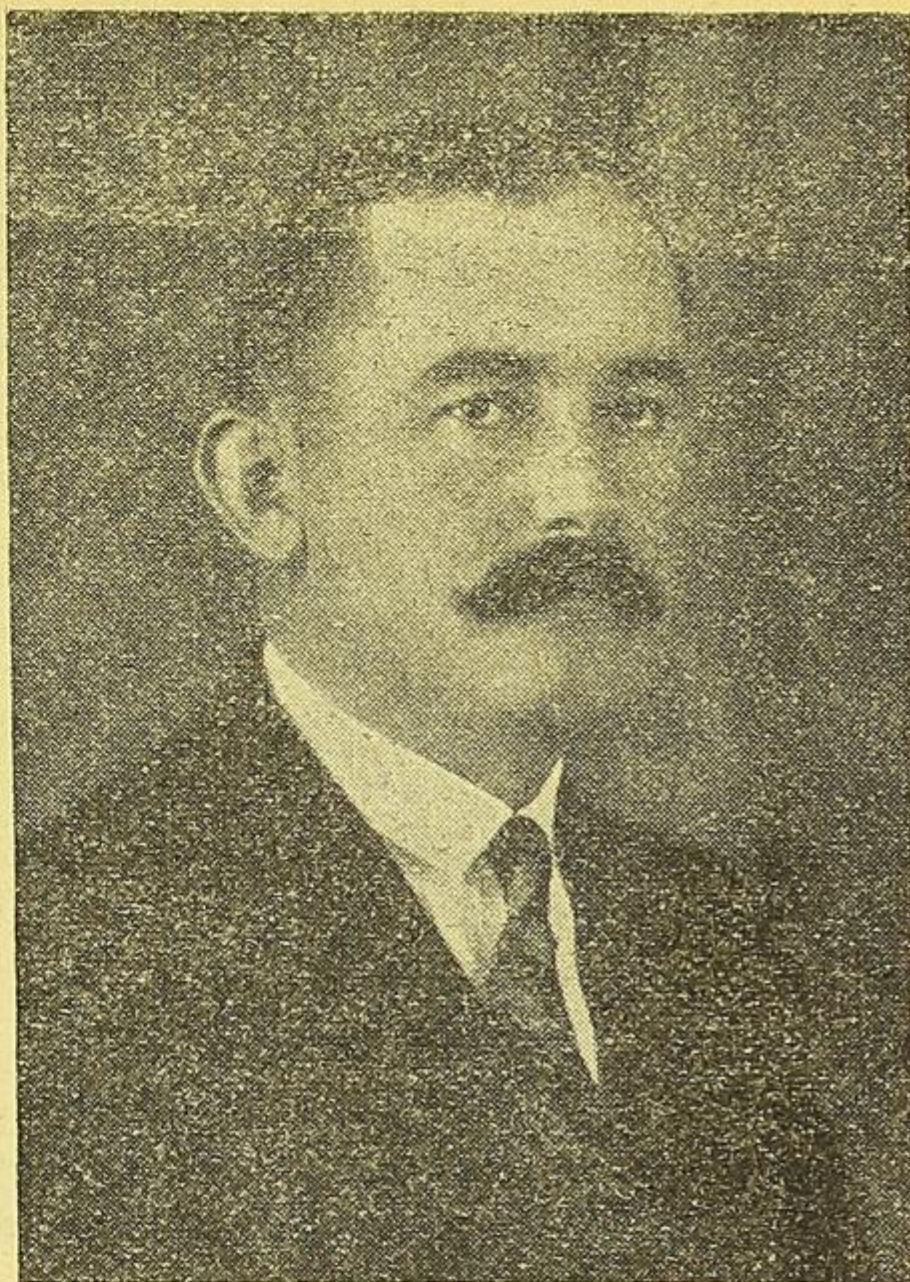
kod toga u hrvatskoj sabornici i Blaško Rajić. Sav oduševljen pohrlio je iza toga natrag u Suboticu, da ondje isto provede za Bačku, što je 29. listopada provedeno u Hrvatskoj. Za desetak dana okupio je sve subotičke narodne prvake, te je 10. studenoga 1918. na javnoj skupštini, na kojoj se skupilo 10 tisuća ljudi, Blaško Rajić proglasio odcjepljenje Bačke od Mađarske. To je bio velik dan za nas bačke Hrvate. Ljudi se nisu bojali, premda je još bilo u gradu mađarske vojske, a omladina bunjevačko-šokačkih Hrvata zanosila se sva svojim divnim oduševljenjem, u kojem su prednjačili ovi mladići: Gavro Čović, Andrija Kujundžić, Andrija Čakić, Lazo Ivandekić, Andrija Mazić, Remije Miljački, Vinko Ovčić, Geza Perčić, Stjepan Vidaković i Lajčo Vidaković. U onom golemom oduševljenju nad proglašenjem slobode Bunjevaca i Šokaca donijeli su ti naši mladići veliku hrvatsku zastavu i razvili je. Gavro Čović, koji je još bio u mađarskoj časničkoj uniformi, ponio ju je kroz ulice Subotice, a svi su u povorci pošli za njim kličući novoj slobodi. I na očigled mađarskih vlasti i mađarske vojske izvješena je ta hrvatska zastava na tornju subotičke gradske vijećnice kao svečani znak hrvatske slobode sviju Bunjevaca i Šokaca i bjihova ujedinjenja s cijelim ostalim hrvatskim narodom.

Bajski trokut — druga hrvatska Istra

Nije nažalost uspjelo, da se oslobode svi bunjevačko-šokački Hrvati. Usprkos načela: samoodređenja naroda, koje je bilo postavljeno 1918. godine, skoro polovica bunjevačko-šokačkih Hrvata ostalo je u Mađarskoj. A najviše moramo žaliti, što je jedan čisto naš, hrvatski kraj, tako zvani Bajski trokut s više od pedeset tisuća Hrvata, ostao i dalje pod Mađarskom.

Za taj Bajski trokut vodile su se poslije prevrata godine 1918. velike borbe. Bunjevački vođa Blaško Rajić

i drugi prvaci bačkih Hrvata upirali su sve svoje sile, da i taj kraj oslobode ispod mađarske vlasti, išao je radi toga dapače i u Pariz na mirovnu konferenciju, ali sve je ostalo bez uspjeha krivnjom Nikole Pašića, koji je zastupao našu državu na mirovnoj konferenciji, te je pustio, da taj u velikoj većini hrvatski kraj ostane i dalje pod tuđinom. Tako smo mi bunjevačko-šokački Hrvati ostali razdijeljeni na dvije strane, a cijeli je hrvatski narod tim izgubio jedan dragocjeni svoj kraj. Ne kaže se zato uzalud, da je Bajski trokut druga hrvatska Istra.

*GAVRO ČOVIĆ,
koji je nosio hrvatsku zastavu na dan
oslobođenja Bunjevaca i Šokaca 10.
studenoga 1918.*

Teškoće u novoj državi

Život u novoj državi nije bio ni izdaleka onakav, kakav je morao biti i kakav se očekivao, pa su nas tu dočekale nove nevolje i borbe. Uspjesi i pobjeda reorganizirane Bunjevačko-šokačke stranke u izborima godine 1920. i kasnije svjedočile su o svijesti Bunjevaca i Šokaca, a kad su narodni zastupnici te stranke glasovali protiv vidovdanskog ustava, to se centralistima nije svidjelo, pa je nastalo sve jače zapostavljanje i proganjanje bunjevačko-šokačkih Hrvata, koje je pod diktaturom doseglo najveći mah. Subotica, treći

najveći grad u državi, nije imao te sreće, da mu bude prema njegovoj veličini i prema njegovu značenju posvećena i briga i pažnja od onih, koji su dosad upravljali ovom državom. A to mi Bunjevci i Šokci i te kako teško osjećamo. Jednako teško osjećamo i to, što su naši krajevi, nekada tako bogati, sada osiromašili, jer im nije općom gospodarskom politikom omogućen razvoj i napredak. To su sve razlozi velikoj potištenosti, koja je zavládala među bunjevačko-šokačkim Hrvatima. Dakako da sve to mađarski agitatori nastoje izrabiti u svoju korist govoreći, kako nam je nekad pod Mađarskom bilo gospodarski bolje. Jest, bilo je, ali su bile i opće prilike u cijelom svijetu bolje nego danas. A bajski Hrvati, koji dolaze k nama, ni najmanje se ne hvale, da je kod njih onako, kako je nekad prije svjetskog rata bilo. Dapače oni bi i te kako rado htjeli k nama.

Drugi preporod

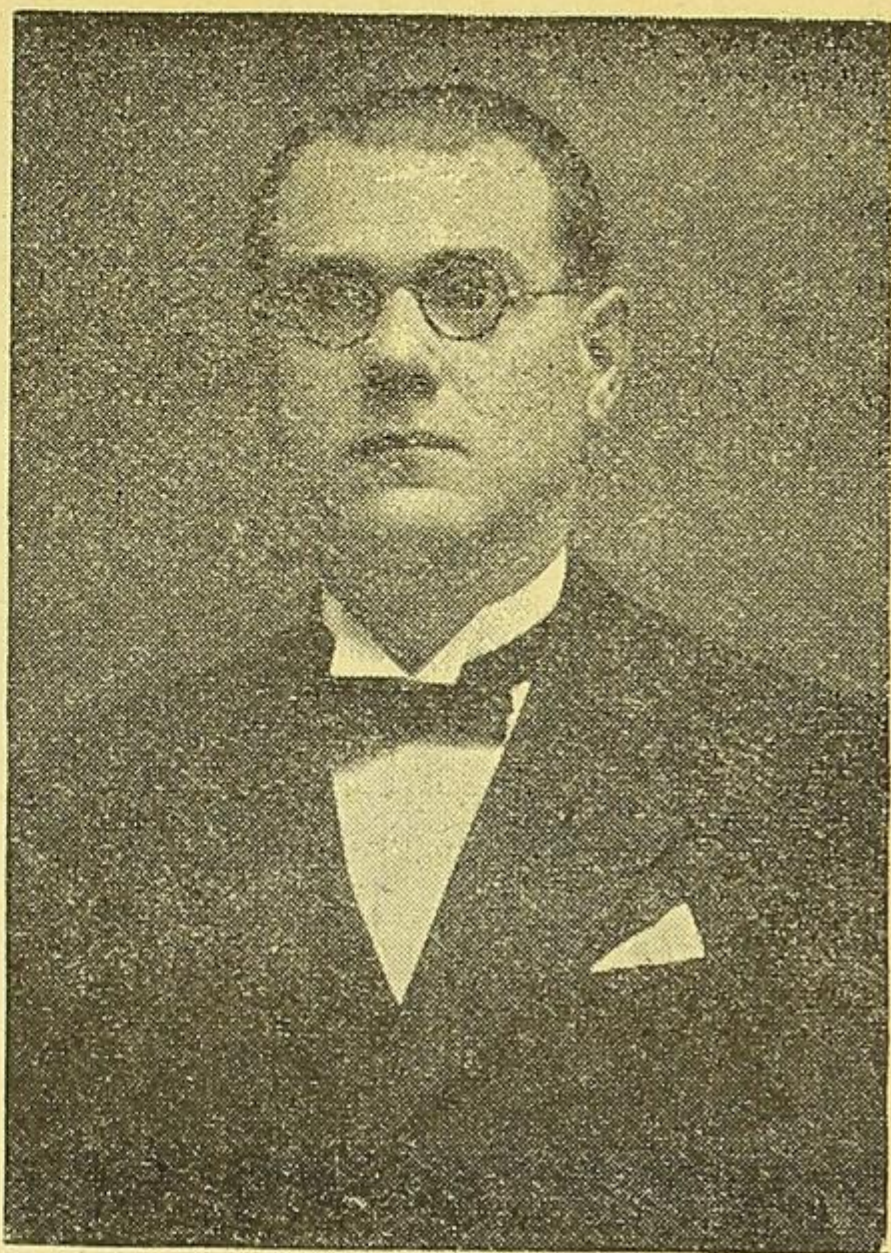
Za vrijeme šestosiječanjske diktature od godine 1929. do 1935. sve je bilo zamrlo, da se kasnije opet probudi na novi život, mnogo jači i bujniji, nego što je bio dojakošnji. Poslije izbora 5. svibnja 1935., koji su donijeli i kod nas Bunjevaca i Šokaca apsolutnu pobjedu hrvatske narodne misli, počeo je bujati novi život, pa godine 1935., 1936. i 1937. nose biljeg novog narodnog i kulturnog preporoda bačkih Hrvata, koji je možda sasvim ravan onom prvom, Antunovićevu preporodu.

Još za vrijeme diktature bunjevačko-šokački prvaci su razmišljali, što bi trebalo učiniti, da se narodni život, narodna prosvjeta i narodna svijest među Bunjevcima i Šokcima što većma razvije. Mnogo je o tom razmišljao i naš subotički biskup Lajčo Budanović te je o tom često razgovarao i s vođom bunjevačko-šokačkog oslobođenja Blaškom Rajićem, a i s drugima. I na koncu je biskup Budanović uvijek isticao, da bi želio, da bački Hrvati imadu donekle sličnu ustanovu, kakva je Hrvatsko Književno

Društvo sv. Jeronima, ali dakako da bude prilagođena posebnim bačkim prilikama i potrebama. Na koncu je tih razmišljanja i razgovora godine 1934. osnovana Subotička Matica, koja sad ima i svoju posebnu zgradu te je od g. 1936. stupila u usku vezu s Društvom sv. Jeronima.

Subotička Matica počela je g. 1935. slaviti spomendan smrti bunjevačko-šokačkog preporoditelja biskupa Antunovića te oko tog dana svake godine u siječnju pri ređuje „Razgovor”, to jest svečano sijelo. Na takvom „Razgovoru” g. 1936. odlučeno je, da se te godine svečano proslavi 250. godišnjica glavne seobe Bunjevaca u Bačku.

Već taj je „Razgovor” imao svečano i važno obilježje, jer je tu Blaško Rajić svečano proglasio, da su Bunjevci i Šokci dio hrvatskog naroda. Tim je, možemo reći, započela cijela jedna svečana preporodna godina za nas Bunjevce i Šokce. Jer iza tog „Razgovora”, koji će u našoj povijesti ostati zapamćen, bila je 25. travnja iste godine velebna smotra Hrvatskog pjevačkog društva „Neven” u Subotici, pa je i to bila velika hrvatska manifestacija. No najveće je slavlje hrvatske misli u našim bačkim stranama bila 14. do 16. kolovoza 1936. proslava 250. godišnjice seobe Bunjevaca u Suboticu. Tu je sve planulo u hrvatskom

*PETAR PEKIĆ,
novinar i književnik*

oduševljenju i taj plamen oduševljenja zahvatio je sve bunjevačko-šokačke duše, a hrvatska je zastava u te dane opet u Subotici slavila ono slavlje kao i 10. studenoga 1918. Još je iste te godine 1936. dne 30. kolovoza svečano proslavljeno i otvorenje Hrvatskog Seljačkog Doma na našim salašima u Đurđinu.

U isto to vrijeme, dok su se nizale te svečanosti kao jasni dokazi nove preporođene svijesti Bunjevaca i Šokaca, stala se se pojavljivati izdanja mnogih knjiga od bunjevačko-šokačkih pisaca, a u časopisu „Klasju naših ravni” stvorili su hrvatski pisci u Bačkoj svoje književno. glasilo, kojemu je duša profesor Ivan Malagurski, najveći kulturni radnik u tom drugom bunjevačko-šokačkom preporodu. Taj je naš preporod zlatnim slovima upisao godinu 1936. u povijest bačkih Hrvata.

Godina 1938.

U poratnoj Evropi nijedna godina nije donijela toliko bura, tolike oluje, toliko teških kriza i trzavica, toliko velikih i značajnih promjena kao godina 1938. Europska karta znatno je izmijenjena. Jedna je evropska država sasvim izbrisana, a druga veoma okljaštrena. Samoodređenje naroda je opet na dnevnom redu. Ispravljaju se stare pogreške i stvaraju opet nove, a pri tom se zaboravlja, da će te nove pogreške izazvati nove otpore, nove bure i nove krize. Stare pogreške se popravljaju, jer krojači nove europske karte opet zaboravljaju, da se pravda ne može naslanjati na zidove nepravde i da istina nikada ne može pobijediti, ako se za njeno ostvarenje služimo lažima.

Kad se Evropa u rujnu 1938. bila sva uzdrmala, te je prijetila opasnost od novog svjetskog rata, javila se i Mađarska sa zahtjevom, da joj se od Čeho-Slovačke vrate svi oni krajevi, koji su do g. 1918. bili pod mađarskom vlašću. Računali su, da će Slovaci, koji u zajedničkoj državi s Česima nisu kroz 20 godina mogli doći do svojih narodnih pra-

va, objeručke dočekati svoje stare gospodare Mađare kao neke izbavitelje. Ali krivo su računali i grdno su se prevarili. Slovaci nisu htjeli ni čuti, da dođu pod Mađarsku, nego su sebi izvojštili svoju narodnu samostalnost u sklopu preuređene Čeho-Slovačke. Slovaci su pristali, da se krajevi, koji su u većini mađarski, vrate Mađarskoj, Ali mađarski se šovinizam, koji je nezasitan, nije s tim zadovoljio. I dogodila se nepravda, da su drugi Mađarskoj dosudili i neke dijelove Slovačke bez obzira na narodnu većinu, pa je tako 400 tisuća Slovaka otrgnuto od svoje vlastite domovine i iznova potpalo pod mađarski jaram. Sasvim slično se dogodilo i s nekim dijelovima Karpatske Ukrajine, za kojom cijelom rastu zazubice Mađarskoj.

Ti nedavni događaji i nas bunjevačko-šokačke Hrvate sile na razmišljanje i oprez. Mađari otvoreno govore, da ne će mirovati, dok ne dobiju natrag sve one krajeve, koji su nekad bili pod njihovom vlašću. Ali kao što nisu htjeli pod mađarsku vlast iznova do dođu Slovaci, koji su kroz tolika stoljeća osjetili, što znači mađarsko gospodstvo i mađarsko nasilno odnarođivanje sviju onih, koji nisu Mađari, tako je to i sa svim drugim narodima, koji još nisu zaboravili svu bahatost, okrutnost i nezobzirnost nekadanje mađarske vlasti nad sobom. A sve to pamtimo osobito mi bački Hrvati, koji smo nekad od Mađara bili između sviju ostalih narodnosti najviše ugnjetavani i odnarođivani.

Bunjevačko-šokački Hrvati su borbom — isprva oružjem, a kasnije duhom — očuvali svoje hrvatstvo i dokazali svoju vrijednost. Oni su dokazali jasno: i glasno svoju narodnost i pripadnost hrvatskoj narodnoj borbi, u kojoj žele biti prvi među prvima. Oni su pokazali stoljetnom borbom, da su snažni i izdržljivi, da kriju na svojim salašima i na svojim kućicama dragocjenu zalihu očuvanih snaga, koje hrvatskom narodu kao cjelini dobro dolaze i koje su mu se rado stavile na raspoloženje.

U ovim mutnim i teškim danima, gdje se pojavljuju nove struje, nove težnje i nove borbe u Evropi, potrebno

je više nego ikada obratiti punu pažnju Hrvatima s najistaknutije granice lijepe naše domovine, a to su bački Bunjevci i Šokci. Neka ne budu ostavljeni po strani, neka ne budu sporedna briga u mnogim brigama, koje tište hrvatski narod, nego neka budu srcu cijeloga hrvatskog naroda što bliži i sastavni dio sviju težnja, kojima hrvatski narod želi sebi i svakom svom narodnom dijelu ostvariti jedinstvenu što bolju budućnost.

Istaknutiji ljudi u povijesti bačkih Hrvata

Evo da nešto reknemo o najslavnijim bunjevačko-šokačkim Hrvatima, kojima naš narod u Bačkoj duguje svoj opstanak, svoju prosvjetu i svoju svijest.

LUKA SUČIĆ bio je kapetan subotičke tvrđave i zapovjednik bunjevačkih vojnih snaga prije 240 godina. On je sa svojom hrabrom vojskom sudjelovao u borbi Eugena Savojskog i sultana Mustafe II. godine 1697. kod Sente, gdje su Turci konačno istjerani iz Bačke. Za vrijeme Rakocijeve se revolucije morao povući na jug u Petrovaradin, a onda su kuruci Rakocijevi po cijeloj Bačkoj počinili nečuvena divljaštva. Popalili su i porušili sela i gradove. U Baji su zapalili franjevački samostan, a Suboticu sasvim porušili. Mnogi su se Bunjevci sakrili u ritove Ludoških močvara kraj Subotice, koje su okrutni kuruci zapalili, pa su tamo mnogi našli najstrašniju smrt. No Sučić skupi svoju hrabru vojsku i 1707. godine napadne kuruce te ih potuče do nogu.

PETAR JOZIĆ je jedan od najzaslužnijih ljudi za grad Suboticu. Vrlo je mnogo truda uložio, da se bunjevačka metropola proglasi slobodnim kraljevskim gradom i tako bude izuzeta iz Vojne Krajine, koja je vrlo otežčavala njezin razvitak. On pođe godine 1776. u Beč, ali je stvar

išla teško. No on ne izgubi nadu, nego slijedeće godine traži audijenciju kod carice Marije Terezije, koja je obećala zadovoljiti Bunjevce. Konačno je 22. siječnja 1779. Subotica postala slobodni kraljevski grad, a Bunjevci su za otkupninu morali platiti 5000 dukata i dvije stotine konja. Prvi su gradsku upravu sačinjavali Hrvati Bunjevci: Luka Vojnić, gradonačelnik, Josip Mamužić, Martin Mamužić, Tome Rudić, Petar Jozić, Šimun Prčić, Karlo Kovač, Ivan Sučić, Šimun Rudić, Albert i Grgur Kupunović i Stjepan Kujundžić, gradski senatori.

NIKOLA MILAŠIN je rodom iz Čavolja (u današnjoj Mađarskoj). Bio je franjevac odlikujući se uzornim životom i požrtvovnim radom. U borbama cara Josipa II. i Turaka u Banatu istakao se 1788. godine kao odličan borac i vojni svećenik. Postao je Stolnobiogradski biskup. Umro je godine 1811.

GRGUR PEŠTALIĆ je rođen u Baškutu oko godine 1755. Na hrvatskom je jeziku izdao spjev: „Dostojna plemenate Bačke”, gdje su opjevani bunjevački plemići. Zatim je tiskao „Utišenje ožalošćenih i sedam pokorni pisama Kralja Davida iztolmačeno”.

IVAN ANTUNOVIĆ je preporoditelj Hrvata Bunjevaca i Šokaca u Bačkoj. Rođen je u Kunbaji (danas u Mađarskoj) 19. lipnja 1815. godine. Škole je svršio u Subotici, Segedinu, Pečuhu i Kalači. Godine 1838. je zaređen za svećenika i već je slijedeće godine postao dvorski svećenik u biskupskom sjedištu u Kaloči. Godine 1842. je postao župnik u Aljmašu, gdje je veoma uzorno djelovao sve do god. 1851., kada je imenovan vicearhidakonom, a nešto kasnije kalačkim kanonikom, dok nije 1866. postao pomoćni biskup i član ugarskog gornjega doma. Bio je vrlo naobražen čovjek, pa su ga mnogo cijenili i sami Mađžari, koji su se čudili, što tako učen čovjek može raditi za prezrene Bunjevce i Šokce i što se druži s „Panslavenima”.

Proputovao je mnoga mjesta u inozemstvu, te je to opisao u svojim putopisima. Prošao je i hrvatske krajeve: Hrvatsku, Dalmaciju, Bosnu i Hercegovinu. Bio je i u Crnoj Gori. Umro je 1888. Sahranjen je na kalačkom groblju u Mađarskoj. Biskup Antunović je najveći Bunjevac i bački ga Hrvati štiju kao narodnog spasitelja, preporoditelja i učitelja.

AMBROZIJE ŠARČEVIĆ je rođen u Subotici godine 1820. On je mnogo radio na narodnom osvješćivanju Bunjevaca i bio je jedan od najrevnijih prosvjetnih radnika svoga vremena u Subotici. Izdao je knjigu: „Zbirka mudrih i poučnih izreka“, zatim dvije knjige: „Riječnik bunjevačko mađarski“ i „Tolmač izvornih i zemljopisnih riječi“. Bio je odvjetnik u svom rodnom mjestu.

PAVO KUJUNDŽIĆ je bunjevački Ante Starčević. Najodlučnije je tražio, da se subotičke škole u vrati hrvatski jezik i u znak protesta sazivao je narodne zborove. Otvoreno je govorio, da su Bunjevci Hrvati, što je mađarskim vlastima bilo strašno krivo i htjeli su ga protjerati iz Subotice, gdje je bio vjeroučitelj na državnoj gimnaziji. Suradivao je sa zagrebačkim kulturnim i političkim prvacima, koji su mu dolazili u goste. Pokrenuo je kalendar „Subotičku Danicu“ (po uzoru svetojeronimskoga kalendara „Danice“), koji izlazi već 56 godina i stalno je uređivan u onom duhu, u kojim ga je pokrenuo osnivač. Izdao je brošuru o narodnosnom pitanju Ugarske, gdje je za Bunjevce tvrdio, da su ogranak hrvatskog naroda, te se zauzimao za njihova prava. Bio je neobično borben i najdosljedniji Antunovićev učenik. Umro je godine 1915.

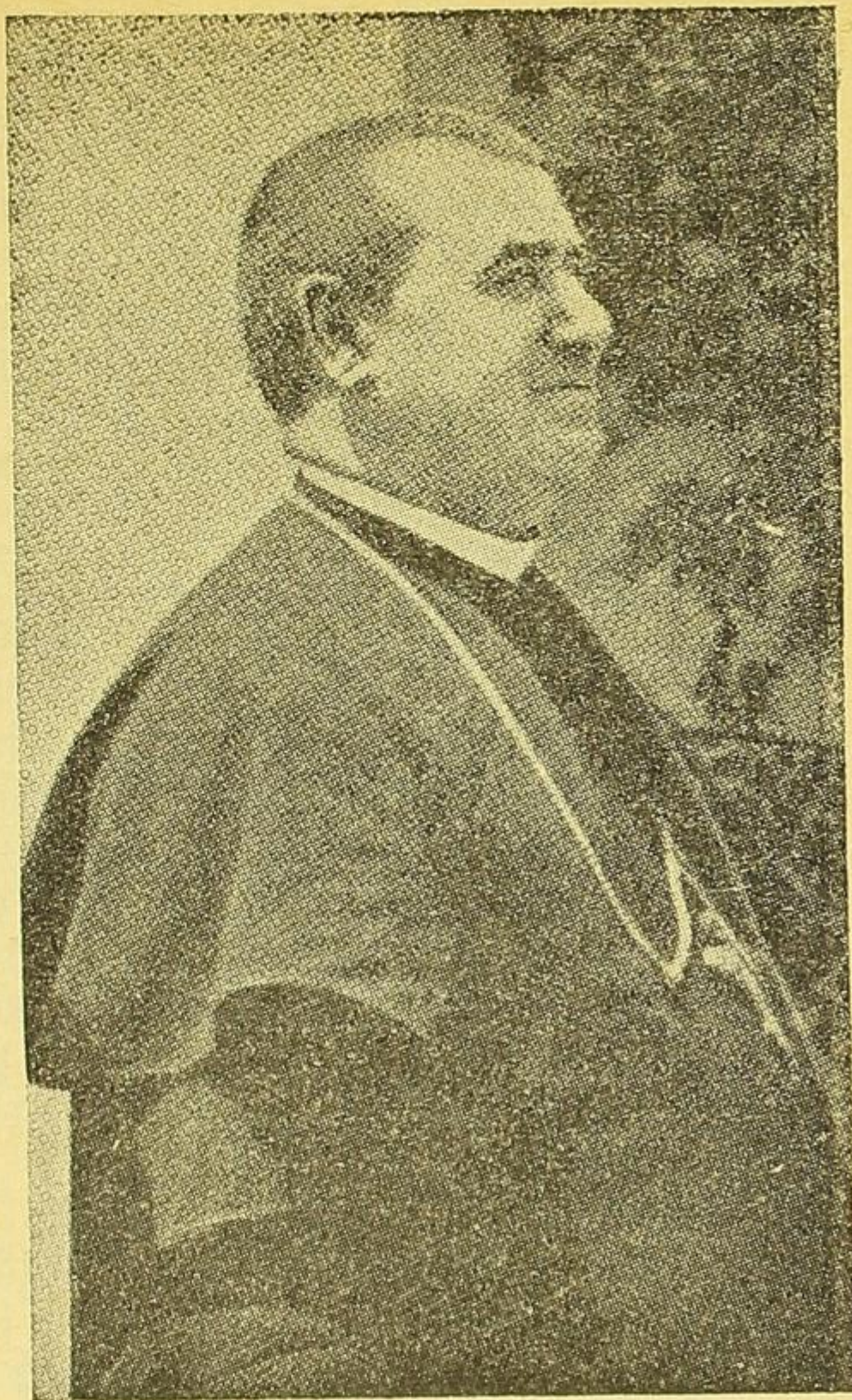
LAZAR MAMUŽIĆ, subotički odvjetnik, rođen je godine 1847. On je jedan od najvještijih bunjevačkih političara. Kao gradski načelnik mnogo je uradio na prosvjetnom i nacionalnom pridizanju Bunjevaca, za što su ga Mađari mrzili i tražili zgodu, da ga sruše. S njime je suradivao i njegov brat AUGUSTIN MAMUŽIĆ, koji je također svršio pravo. Bio je izvrstan organizator i znao je ljude

oduševiti za narodnu stvar. Osobito se mnogo brinuo oko sakupljanja srednjoškolske omladine.

STJEPAN GRGIĆ KRUNOSLAV je bio vrlo sposoban pučki pisac. Mnogo je žrtvo-
vao za proširenje hrvatske štampe među bačkim Hrvatima. I sam je često pisao surađujući u svim bunjevačkim izdanjima. Izdao je zbirku pjesama i vrlo proširen molitvenik „Živu ružicu“, koji je za kratko vrijeme doživio deset izdanja.

LAJČO BUDANOVIC, rođen je u Bajmoku kod Subotice godine 1835., a zaređen je za svećenika u Kalači. Kao kapelan razvijao je svestran rad, na što je doživio mnogo na-

padaja preko mađarske štampe, s kojom je stupio u polemiku i branio prava svojih Bunjevaca. Pod nepoznatim imenom objavio je velik broj članaka u kalendaru „Subotičkoj Danici“, „Nevenu“ te kasnije u „Subotičkim Novinama“. Svagdje je osnivao čitaonice i kudio narodnu svijest. Suradivao je sa zagrebačkim književnim društvom

LAJČO BUDANOVIC,
subotički biskup i „rodoljub“

„Zborom Duhovne Mladeži”. Iza rata je postao biskup bačke biskupije i razvio veliki rad oko organiziranja nove biskupije. Osnovao je književno društvo „Alfa”, koje je izdalo lijep broj poučno-zabavnih brošura. Njegovo je djelo i „Subotička Matica”, koja igra prvenstvenu ulogu u današnjem kulturnom životu bačkih Hrvata izdavajući godišnje po više knjiga i priređujući prosvjetno nacionalne „Razgovore”. Najnovije mu je djelo „Paulinum”, sjemenište u Subotici, koje je otvoreno prošle godine.

BLAŠKO RAJIĆ rođen je u Subotici 1878. godine. Kao svećenik radio je na duhovnom i nacionalnom podizanju svog naroda. Iz prvih vjekova kršćanstva napisao je pripovijest „Pridslavu”, zatim zbirku bunjevačkih narodnih pjesama „Narodno blago”, pa knjigu „Stari mirotvorci”. Poznate su mu pripovijesti „Ivan i Bašo”, u kojima je na zgodan način šibao mane poslijeratnog političkog života. Jeronimsko Društvo mu je izdalo najuspjelije njegovo djelo „Bunjevčice”, gdje se pokazao kao izvrstan pučki pisac. On je danas jedan od najvećih poznavalaca Bunjevaca. Koncem rata i iza rata je postao vođa bačkih Hrvata. Sada je generalni vikar u Subotici.

FRANJO SUDAREVIĆ rodio se u Subotici g. 1868. Već je kao srednjoškolac bio povjerenik Matice Hrvatske, pa su ga profesori progonili. Zato je morao gimnaziju svršiti izvan rodnog mjesta. Kao mladi liječnik radio je u „Kolu Mladeži” te je osnovao Bunjevačku stranku godine 1906. Iza rata je bio gradonačelnik Subotice, a umro kao narodni zastupnik godine 1924.

IVAN PETREŠ, rođen g. 1876. u Kačmaru. Kao svećenik je uređivao „Naše Novine” i pisao meke lirske pjesme za „Neven” i „Danicu”. Izdao je zbirku pjesama „Moji jadi”. Iza rata je ostao u Mađarskoj te je puno radio oko spasavanja hrvatstva priređujući razne predstave i predavanja. Njegovi su igrokazi izdani u Subotici g. 1935. Umro je g. 1937. kao župnik u Čavolju.

JOSIP VUKOVIĆ ĐIDO rođen je g. 1890. u Subotici. S početka je pisao pjesme u pučkom stilu, kasnije se podao političkom životu. Živo je radio kod odcjepljenja hrvatskih krajeva od Ugarske. Godine 1935. je bio izabran za hrvatskog narodnog zastupnika u Subotici.

ANTE EVETOVIĆ MIROLJUB rođen je g. 1862. u Aljmašu. Kao svećenik pisao je nježne pjesme i izdaje zbirku „Sretni i nujni časi”, koja je u hrvatskoj književnoj kritici doživjela lijep uspjeh. Prvi od Bunjevaca surađivao je u zagrebačkim književnim časopisima. Umro je godine 1921. U Subotici mu je prigodom veličanstvene proslave 250. godišnjice glavne seobe Hrvata Bunjevaca g. 1936. podignut lijep spomenik, koji je subotičkim Hrvatima poklonio najveći hrvatski kipar Ivan Meštrović, rodom primorski Bunjevac.

U narodno-prosvjetnom radu su se još istakli: dr Stjepan Vojnić Tunić, Matija Ispanović, Franjo Pijuković, Ivan Evetović, dr Josip Prčić, Ilija Kujundžić, dr Martin Matić, Jelena Čović. Današnji su istaknuti radnici u Subotici: Ivan Malagurski, Petar Pečić, Ive Prčić te skupina mladih, koji su se okupili oko književnog časopisa „Klasje naših ravni”.

Štampa i književnost bačkih Hrvata

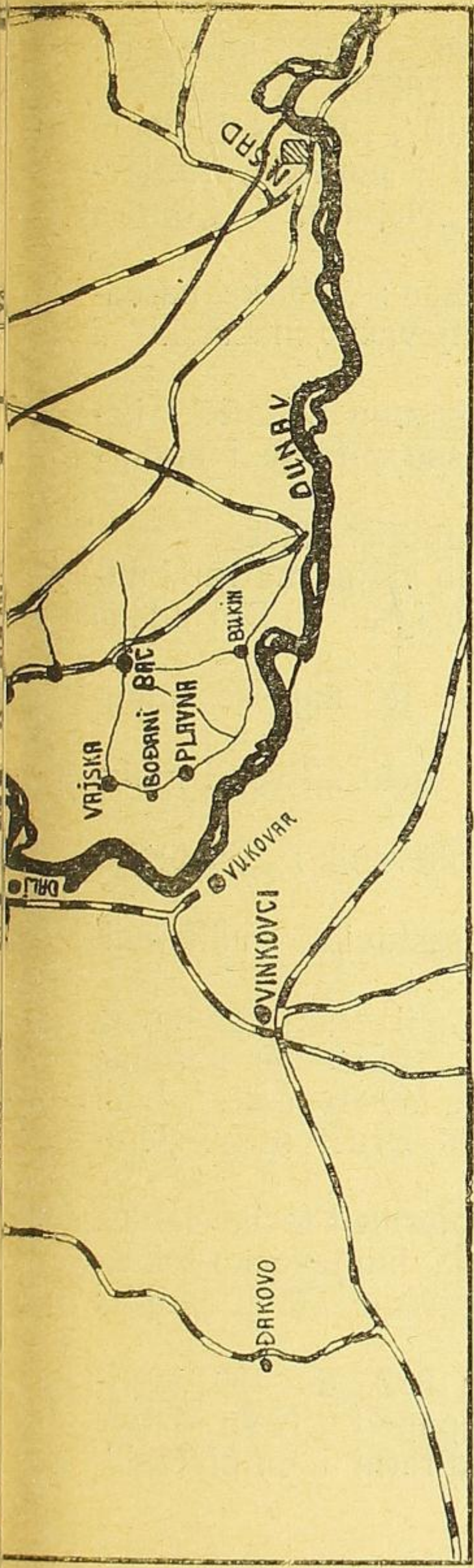
Evo da ukratko spomenemo književnike, koji su do sada među bunjevačko-šokačkim Hrvatima pisali knjige.

MIRKO PAVIĆ je izdao u Budimu knjigu, koja je pisana starim pravopisom, a koja se zvala „Epistole i evanđelja priko svih godišnji nediljah i svetkovinah”.

GRGUR PEŠTALIĆ je napisao „Dostojna plemenite Bačke”, „Utishenje oxalostjenih u sedam pokorni pisama Kralja Davida iztomačeno”, i neke druge knjige.

GRGUR ČEVAPOVIĆ je napisao „Pismenik za ilirski narod”.

Bunjevačko-šokački zemljovid

Mjerilo 1 : 375.000

Na karti se vide tri najjača središta hrvatskoga življa i to Subotica, Sombor i Baja. Od njih je Baja sa svojom okolinom („bajski trokut“) ostala u okviru mađarske države, dok se Subotica i Sombor od g. 1918. nalaze u zajednici s ostalim hrvatskim krajevima. Oko Subotice je hrvatsko žiteljstvo najjače okupljeno, te čini apsolutnu većinu stanovništva, tako da je Subotica najveće hrvatsko mjesto u Bačkoj, a ujedno i najveći hrvatski grad iza Zagreba. Počevši od Subotice i sve do Sombora nalaze se Hrvati zvani „Bunjevci“, dok od granice, počevši od Bačkog Brega, pa sve uz Dunav, što bliže što dalje od njega, žive Hrvati zvani „Šokci“. I jedni i drugi govore ikavicom, samo što Šokci u svome govoru imaju donekle posebni naglasak. Kod Bunjevaca je narodna nošnja u svim mjestima ista, dok kod Šokaca ona u mnogim mjestima poprima jake mjesne promjene. Inače su te dvije nošnje među sobom različite.

STJEPAN GREDENIĆ je napisao „Vrata nebeska”.

IVAN ANTUNOVIĆ (1815. do 1888.) je napisao: „Poučne iskrice”, „Slavijan”, „Odmetnik”, „Bog s čovikom na zemlji”, „Razprava o podunavskih i potiskih Bunjevcih i Šokcih”, „Čovik s Bogom”, „Naputak” „Bariša Vitković” i „Obliak Subotice”.

AMBROZIJE ŠARČEVIĆ je napisao: „Zbirke narodnih i poučnih izreka”, „Riječnik bunjevačko-mađarski” i „Tolmač izvornih i zemljopisnih riči”.

POP PAJO KUJUNDŽIĆ je pokrenuo subotički kalendar „Danicu”, a napisao „Narodnosno pitanje i budućnost Ugarske”.

IVAN ZETOVIĆ je napisao „Zemljopis Bačke.”

NIKOLA KUJUNDŽIĆ je napisao najpoznatiju budnicu bunjevačko-šokačkih Hrvata „Kolo igra” i „Dvi mlade Olgaševe”.

STJEPAN GRGIĆ-KRUNOSLAV je napisao molitvenik „Živa Ružica”.

MATIJA KUJUNDŽIĆ je napisao djelo „Život i muka Isusa Krista”.

MIJO MANDIĆ je sastavio molitvenik: „Nebesko Janješće”.

LJUDEVIT BUDANOVIĆ je sastavio molitvenik „Slava Božja”.

BLAŠKO RAJIĆ je sastavio molitvenik „Duhovna Mana”, zatim pripovijest „Pridslava”, skupio je narodne pjesme „Narodno blago”, zatim „Stari Mirotvorci”, „Ivan i Bašo” i „Bunjevčice”, koje je izdalo Društvo sv. Jeronima.

JOSIP VUKOVIĆ-ĐIDO pisao je pjesme i razne članke.

IVAN PETREŠ, do nedavna vođa bunjevačko-šokačkih Hrvata u Mađarskoj, napisao je pjesme „Moji jadi” i igrokaz „Dva bila gavrana”.

ANTE EVETOVIĆ-MIROLJUB (1862. do 1921.) pisao je pjesme od kojih su mu neke štampane i u Kolu Matice Hrvatske. Za života je izdao zbirku „Sretni i nujni časi”.

a nedavno je sve njegove pjesme prikupio i izdao profesor Malagurski pod naslovom: „Pjesme”. Godine 1936. otkriven mu je spomenik u Subotici. Miroljub je najveći bunjevački pjesnik.

IVAN EVETOVIĆ je pisao pod imenom Janko Kostelinac, a najvažnija mu je stvar „Iz prošlosti grada Baje”.

LAZAR STIPIĆ, novinar, napisao je zbirku pjesama „Vječna vatra”, zatim brošuru „Istina o Vojvodini” i „Istina o Mađarskoj”.

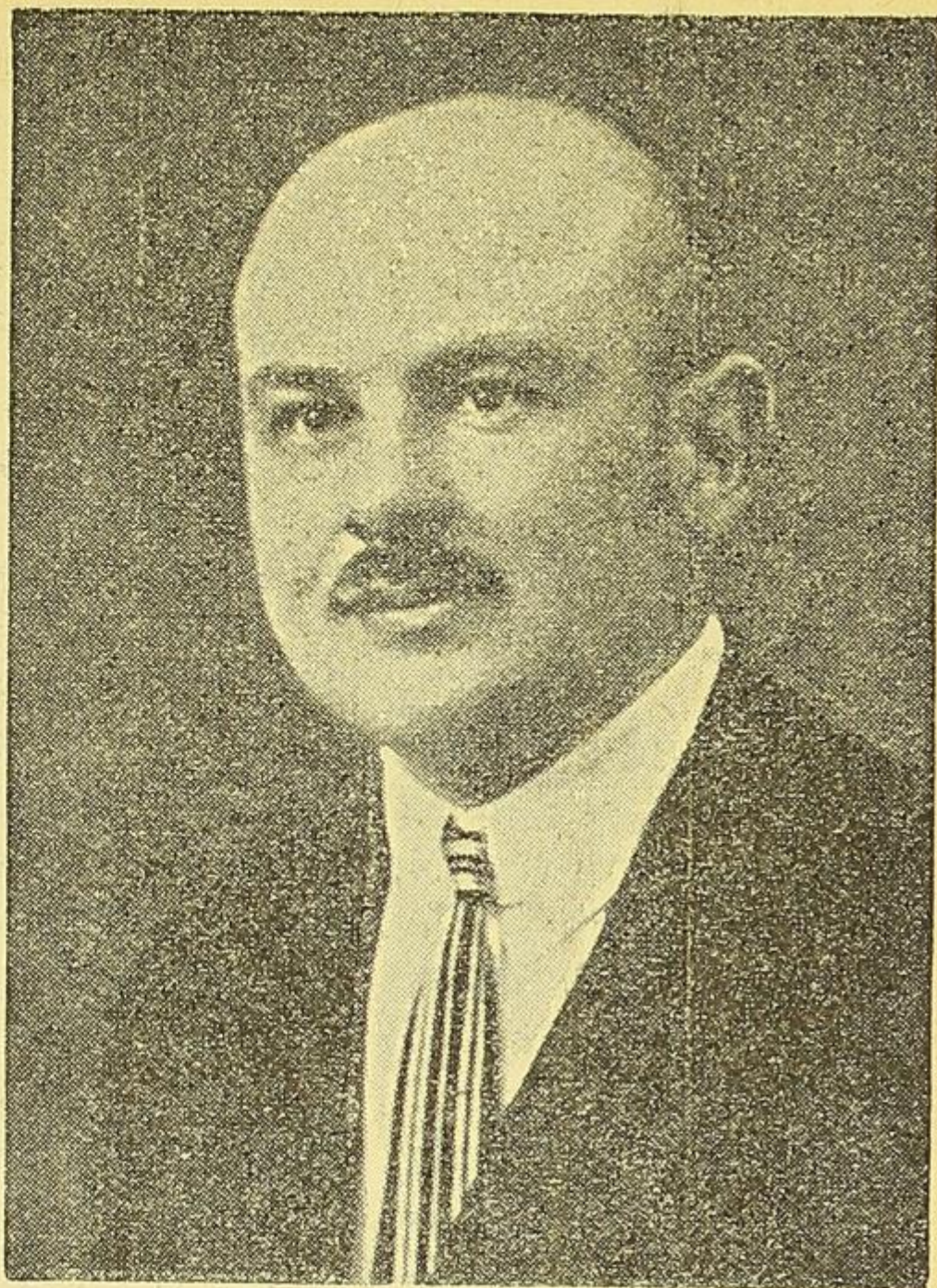
MARA ĐORĐEVIĆ-MALAGURSKI je napisala nekoliko

novela, koje su sabrane u knjizi „Vita Đanina”.

IVO PRČIĆ je zaslužan prosvjetni radnik, dugogodišnji urednik „Danice”, sakupljač narodnih pjesama i poslovice. Napisao je „Subotica i Bunjevci” i „Bunjevački običaji”.

MARICA VUJKOVIĆ je napisala roman „Valjda je moralo bit...”

IVAN MALAGURSKI je zaslužan kao kulturni radnik i pisac prigodnih igrokaza i pjesmica. Organizirao je sve važnije proslave, uređuje časopis „Klasje naših ravni”.

*PROF. IVAN MALAGURSKI,
urednik časopisa „Klasje naših ravni”*

PETAR PEKIĆ je najplodniji i najzaslužniji pisac bačkih Hrvata. Napisao je pjesme „Bajski trokut“, tragediju „Meropa“, pjesme „Zvuci i uzdasi“, spjev „Korupcija“, dva salonska romana „Novi ljudi“ i „Uvela ruža“, a najveće i najzaslužnije djelo mu je „Povijest Hrvata u Vojvodini“. Prošle godine je napisao „Propast Austro-Ugarske“ a sada sprema nove stvari.

DR JOSIP ANDRIĆ (rodio se g. 1894. u Bukinu) uređuje svetojeronimska izdanja i odlični časopis „Obitelj“, a nedavno je proslavio 25. godišnjicu obilnog, uspješnog i zaslužnoga književnog rada. Prva njegova književna djela jesu „Srijemske elegije“. Napisao je još knjige novela „Dunje ranke“ i „Nove brazde“, socijalno-politički roman „Svega svijeta dika“, putopise „U Kristovoj domovini“ iz Svete Zemlje, „Na Zelenom Otoku“ iz Irske i „Najljepši među otocima“ (sa Sicilije), pučke knjižice „Gospodarska politika“, „Politika kao nauka“, „Hrvatsko uzor-selo“, narodno-gospodarsku knjigu „Žito u svjetskom gospodarstvu“, prevodio je s češkoga, francuskoga i njemačkoga. Dr Andrić je vrstan poznavalac irskih i slovačkih prilika, a njegov glazbeni rad je također zapažen.

DR MATIJA EVETOVIĆ je napisao „Život i rad biskupa Ivana Antunovića“.

LJUDEVIT VUJKOVIĆ i STJEPAN BEŠLIN pišu pjesme i novele.

Od najmlađih vrijedi spomenuti ANTU JAKŠIĆA, koji je napisao tri zbirke pjesama: „Biserni đerdani“, „U dolini zaboravi“ i „Zov proljeća i mladosti“, zatim lirsku novelu „Marija“, ALEKSU KOKIĆA, koji je izdao zbirku pjesama „Klasovi pjevaju“, i MARKA ČOVIĆA, koji je napisao roman „Doktor filozofije“.

Od novina i listova vrijedi spomenuti: Antunovićeve „Bunjevačko-šokačke novine“ (1870.), Antunovićevu „Bunjevačku i šokačku Vilu“ (1875.), Milodanovićevu „Misečnu kroniku“ (1872.)

i „Subotički Glasnik” (1876.). Najznačajnije je svakako pojava hrvatskog kalendara „Subotička Danica”, jer se „Danica” održala do danas, a Mandićev „Neven” (1884.) danas je nažalost u protuhrvatskim rukama. Ivan Petreš je pokrenuo „Naše Novine” (1907.), Blaško Rajić je pokrenuo godine 1922. „Subotičke Novine”, koje izlaze do danas te su glavno glasilo bačkih Hrvata. Važno je još spomenuti književni časopis „Klasje naših ravni” (1935.), oko kojega se kupe bački mlađi hrvatski književnici, a i „Subotički športski list” (1935.), koji u športu štiti hrvatske interese.

Bunjevačko-šokački Hrvati u Mađarskoj

Gubitak Bajskog trokuta je najcrnja strana novije povijesti bačkih Hrvata. Tim je gubitkom prelomljena živa bunjevačko-šokačka hrvatska grana.

Iza Subotice, koja je pod hrvatskom zastavom prva g. 1918. proglasila odcjepljenje Bačke od Ugarske, po svim su se hrvatskim mjestima Bačke i Baranje sazivali zborovi za odcjepljenje od Mađarske. Tako je i bajski župnik Lajčo Budanović 15. siječnja 1919. pozvao na dogovor Blaška Rajića, dra Martina Maticá i Franju Pijukovića. Prvi se zbor održao u Beregu (Bački Breg) 16. siječnja, zatim u Santovu, Gari, Čavolju i Gornjem Sv. Ivanu, a 22. siječnja u Baji. Za ovima su se povelila i druga naša mjesta u Bačkoj i Baranji. Dne 14. ožujka 1919. pošao je vođa bačkih Hrvata Blaško Rajić u Pariz na mirovnu konferenciju i njegovim je nastojanjem Subotica s okolicom dodijeljena novoj državi, ali njegov zahtjev, da se od Mađarske odcijepi i Bajski trokut, nije ispunjen. Gubitak Baje izazvao je veliko razočaranje među svim bačkim Hrvatima.

Naviknuti na stoljetne borbe bački Hrvati još nisu izgubili nadu, nego su preko istaknutijih ljudi na sve stra-

ne radili, oduševljavali, slali izaslanstva, predlagali plebiscit, pozivali stručnjake, da se uvjere o stanju našega življa u Bajskom kraju. Uskoro su zbilja došli dr Cvijić, pariški učenjak Emil Haumant i dr Radonić. Cvijiću je u Baji Lajčo Budanović predao spomen-spis u ime 26.000 Bunjevaca, koji traže, da se Bajski trokut odcijepi od Mađara. Pod vodstvom narodnog zastupnika dra Martina Matica i bajskog velikog župana V. Dolinke pođe novo izaslanstvo u Pariz. U toj su deputaciji bili Hrvati: Franjo Pijuković i Šimun Rudić iz Aljmaša, Josip Vuković Đido iz Bikića, Pavao Išpanović iz Kačmara, Petar Pekić iz Gornjeg Sv. Ivana i Josip Velin iz Santova. Njihovo je nastojanje bilo bez uspjeha. Stigli su prekasno. Kad se već pronijela vijest, da će Antanta evakuirati Bajski trokut, Josip Vuković Đido povede posljednju akciju: da se hrvatski kraj oko Baje zamijeni s mađarskim Potisjem. Ali ni to nije uspjelo. Dne 18. kolovoza 1919. je Antantina vojska dobila naredbu, da se za 24 sata povuče iz Bajskog trokuta. Nastalo je veliko zaprepaštenje. Jedni su plačući morali bježati, da možda nikada više ne vide svoje domove i rođenu grudu, a drugi su ostali, da u stranhu dočekaju Mađare i njihovu osvetu.

U današnjoj Mađarskoj ima Hrvata Bunjevaca i Šokaca u ovim mjestima: B a j a 8.000, K a č m a r 2.600, B a č a l j m a š 6.350, M a t i j e v i ć 1.000, G a r a 2.600, S a n t o v o 2.000, G o r n j i S v e t i I v a n 1.700, B i k i ć 1.600, Č a v o l j 600, S e n t a k o d K a č m a r a 600, B a r š o t 1.500, B a š k u t 600, K u n b a j a 200, K e l e b i j a i Č i k e r i j a 6.800, B o r o t a 150, V a n c a g a 2.000 — Prema istraživanju Blaška Rajića osim navedenih mjesta ima Hrvata još u ovim mađarskim mjestima: T u k u l j 2.500 (ovo je mjesto u peštanskoj županiji. Hrvati su pomiješani s Mađarima i Nijemcima, koji najradije govore hrvatski. U crkvi se nedjeljom pjeva i propovijeda samo hrvatski. Još pred rat je ovdje išlo po 15 „Nevena”, 20 „Naših Novina” i do 30 kalendara „Subotičke

Danice". Biskup Prohaska je svojedobno u Suboticu poslao jednog svećenika, da nauči hrvatski i tako može djelovati po bunjevačkim župama stolno-biogradske biskupije), Jarčin 2.500 (u crkvi se drži „bunjevački red”, Sveti Andrija sa 70 bunjevačkih obitelji (ovi u crkvi smiju samo na Božić pjevati hrvatske nabožne pjesme!), Turbalints 20 bunjevačkih obitelji (u crkvi ne smiju nikada na hrvatskom jeziku pjevati!), Čepeljs 20 bunjevačkih obitelji (svake 4. nedjelje imaju svoju Misu). U općinama Dušnok i Baćinu su sami Hrvati katolici.

Zanimljivo je, da je i Kalača, sjelo nadbiskupije, po Rajiću, prije 150 godina bila slavenska. Ovdje su u stara vremena vlasti izdale naredbu, da se svakom podijeli 25 batina, tko progovori „racki”.

U Mađarskoj danas prema jednom od najnovijih djela (dra L. Trnjegorskog) **ima oko 150.000 Hrvata Bunjevaca i Šokaca.** Mađarske statistike od godine 1920. donose, da je onda u Mađarskoj 179.298 državljana znalo „bunjevačko-šokački”, a deset godina kasnije, to jest 1930. godine, 150.012 (dakle u 10 godina je 29.000 pomadžareno!). Prema tome može se zaključiti, da u današnje vrijeme u Mađarskoj živi najmanje 150.000 Hrvata Bunjevaca i Šokaca.

Hrvati Bunjevci i Šokci u Mađarskoj nemaju nikakvih manjinskih prava. Nemaju niti jednu pučku školu, a kamo li srednju. Imena im nasilno pomadžarivaju. Štampu su im sasvim ugušili. Iz Subotice ne mogu primiti knjige, novine i kalendare. Od 65 župa kalačke nadbiskupije je samo u 13 crkvi u dopušten hrvatski jezik, ali i tu će skoro nestati, jer su župnici većinom Mađari, pomadžareni Nijemci i Slaveni, koji su često oruđe pomadžarivanja. Hrvati u Mađarskoj proživljuju vrlo teške dane, jer prema riječima Blaška Rajića: „Teško je svakom narodu u tuđoj zemlji, a ovima u Mađarskoj je još i teže, jer se Mađari zadnjim silama bore za opstanak, pa ne štede nikoga, ko bi im ma nehotice smetao.”

Nepravedni postupak mađarskih je vlasti to očitiji, što oni za svoje sunarodnjake po drugim državama u svim mjestima (gdje ih i jedva ima) traže manjinska prava: školu i kulturni napredak, dok oni sami svim silama uništavaju svoje manjine. U ovoj državi Mađari imaju slobodu prosvjetnoga rada, uz veliki broj pučkih škola imaju potpunu gimnaziju i učiteljsku školu, a oni za 150.000 Hrvata ne mogu naći niti jednoga učitelja.

Vjera u životu bačkih Hrvata

Kao što su Hrvati uopće od najstarijih vremena svojim narodnim životom i kulturom povezani s katoličkom Crkvom, tako su i bački Hrvati kroz svu svoju prošlost u Kristovoj vjeri našli najsigurniji zaklon i najveću pomoć. I kao što je mnogo nekada velikih naroda nestalo jedino zato, što nisu primili kršćansku prosvjetu, tako bi već davno zacijelo nestala i bunjevačka grana hrvatskog naroda, da nije bilo katoličke Crkve, koja je Bunjevcima u najtežim danima njihove povijesti jedina pružala utjehe i jačala vjeru na njihovom rođenom hrvatskom jeziku.

Već sama seoba Hrvata Bunjevaca pokazuje, koliku je važnu ulogu igrala vjera u njihovoj staroj domovini: Bunjevce su naime u Bačku doveli hrvatski franjevci provincije Bosne-Srebrne. U novoj domovini u borbi s Turcima, a kasnije s Kurucima, franjevci su neprestano bili uz narod i isticali se svojim osobitim marom i požrtvovnošću. Zahvalni Bunjevci su ih susretali s velikom ljubavlju i zahvalnošću, tako da ih oni i danas vrlo cijene i poštuju.

Prvi, koji su bačkim Hrvatima dali u ruke knjigu, bili su svećenici franjevci Mirko Pavić i Grgur Peštalić, a najveći bunjevački rodoljub je i opet svećenik: biskup Ivan Antunović. On je na vlastiti trošak školao preko pedeset đaka, koji su se poslije posvetili svećeničkoj, učiteljskoj i drugim službama. Kao predstavnik Crkve stara se u prvom redu

za duhovno dobro svoga naroda, ali ne zaboravlja ni zah-
tjeve zemaljskog života i daje cijeli niz savjeta za sreden
život, te kulturni, materijalni i prosvjetni napredak. Nje-
gov rad su nastavili svećenici Blaž Modrošić,
Ivan Palić, Ivan Evetović, Ivan Petreš,
Pajo Kujundžić, Ante Miroljub Eveto-
vić, a u najnovije vrijeme biskup Lajčo Buda-
nović i narodni vođa bačkih Hrvata župnik Blaško
Rajić.

Bunjevačko-šokački su svećenici pro-
tiv pomađarivanja odlučno ustajali na
obranu najosnovnijih prava svog naro-
da, makar su zato od vlasti bili prog-
nani i kažnjavani. I kada je hrvatski jezik bio iz-
bačen iz škola i onih mjesta, gdje je samo učitelj znao mađar-
ski, onda je ustao neustrašivi svećenik Pajo Kujundžić
i osnovao „Školsku Maticu” sa zadaćom, da od međusobnih
priloga Bunjevci sami sebi podignu škole, gdje će se preda-
vati na hrvatskom jeziku. Međutim peštansko je ministar-
stvo osujetilo tu namjeru. Ipak rodoljubivi svećenici nisu
izgubili nadu, nego su na sve strane osnivali „Kršćanske
čitaonice” i tu okupljali svoj narod, da ih prosvjetnim pre-
davanjima, knjigama Društva sv. Jeronima i društvenim
priredbama jačaju za narodnu borbu. Tako je bilo u Subo-
tici, Baji, Somboru i svim mjestima Bačke, gdje žive Hrvati.

Nije dakle nikakvo čudo, što su svećenici najviše ob-
ljubljeni stalež kod Bunjevaca i Šokaca. Još i danas Bu-
njevka i Šokica je najsretnija onda, ako joj koji sin postane
svećenikom. Bački Hrvati vrlo vole svoje crkve. Skoro
svaka veća bunjevačka obitelj ima svoj oltar, svoj križ,
ili kapelicu. Rado čitaju nabožne stvari, te imaju mnogo
lijepih molitvenika još iz vremena prije rata pisanih čistom
hrvatskom ikavicom.

Bunjevački običaji skoro svi, zajedno sa šokačkim,
kriju u sebi lijepe vjerske obrede. Ni jedan važniji posao
bački Hrvat ne će početi, a da ne zazove ime Božje. Dosada

su na glasu svetosti poznati Bunjevac kapetan subotičke tvrđave Luka Sučić, koji je provodio veoma pokornički život; a u novije vrijeme se mnogo piše o kreposnom životu nedavno preminule sestre Marije Čović, sestre mladoga književnika Hrvata Bunjevca Marka Čovića. Njezin je životopis opjevao pjesnik Milan Pavelić u novoj jeronimskoj knjizi „Zvijezde srca Isusova“. A među Bunjevcima i Šokcima se s radošću prihvaća i glas, da je i najslavniji današnji sveti Hrvat bl. Nikola Tavilić bio dalmatinski Bunjevac te da je bio apostol svete vjere baš u krajevima, gdje su živjeli pradjedovi bačkih Hrvata.

Cijela prošlost bačkih Hrvata jasno pokazuje, da su oni vjeri, koja ih je očuvala od propasti i dakla najveće sinove, bili uvijek sinovski vjerni i odani. Oni se s njome ponose i danas i sa zadovoljstvom možemo reći, da je tim duhom zadojena i najmlađa bunjevačko-šokačka inteligencija, što će svakako u budućnosti pokazati lijepe plodove.

Prosvjetna društva i ustanove bačkih Hrvata

Subotica, kao metropola Hrvata Bunjevaca i Šokaca ima lijep broj društava i ustanova prosvjetno vjersko nacionalnoga karaktera, oko kojih se oduvijek okupljahu najistaknutiji narodni borci. Najstarija bunjevačka prosvjetna ustanova je „Pučka Kasina“, koja je osnovana 1878. god., pa je upravo ove godine na Marijin-dan proslavila 60. godišnjicu svog zaslužnog rada. „Kasina“ je zbilja mnogo zaslužna za očuvanje svijesti bačkih Hrvata, jer je prema riječima bunjevačkog pjesnika kao tvrđa hrvatstva: „Razvila barjak prosvjete i znanja, da knjigom u ruci duh održi Roda, da salaši bijeli sačuvaju jezik, običaje, nošnju, vjeru praotaca...“

Uz „Pučku Kasinu“ je vezan plodonosni rad popa Paje Kujundžića, Lazara Mamužića, Ambrozije Šarčevića i dr. Ona je širila dobre hrvatske knjige, okupljala inteligenciju, potpomagala siromašne studente. Ona i danas vrši

važnu misiju među bačkim Hrvatima i uz ostali svestrani svoj rad izdaje prosvjetno književni list „Klasje naših ravni“, koji je oko sebe okupio sve pozitivne sile Hrvata Bunjevaca i Šokaca.

U nacionalnom pravcu je mnogo djelovalo „Kolo Mladeži“, koje je od 1894. god. bilo gnijezdo naobražene bunjevačke omladine. Oni su uz glas tamburice širili narodnu svijest i prosvjetu, i već 1896. otvaraju Veliko Kolo s narodnom budnicom: „Čuj, Bunjevče, vesel glas!“ Oni su svojim uspješnim radom ubrzo izazvali bijes Mađara, koji su baš u to vrijeme (proslava 1000-godišnjice mađ. kraljevstva) htjeli pomadariti cijelu Suboticu. Oni su zatražili, da se u program „Kola Mladeži“ unesu i mađarske pjesme, što je hrvatska omladina jednoglasno odbila, zbog čega je ministarstvo 20. studenog 1900. zabranilo rad ovoga društva.

„Katolički Krug“ u Subotici su osnovali prepozit Matija Mamužić, Ilija i Pavao Kujundžić 1895. Ovdje su se okupljali mnogobrojni borci za narodna prava Subotičkih Hrvata. Sada mu je predsjednik vođa Bunjevaca Blaško Rajić. „Katolička Čitaonica sv. Đurđa“ je osnovana 1905. sa zadaćom, da uzdržava hrvatski jezik, čuva narodne običaje i širi prosvjetu. Istu svrhu ima i „Katolička Čitaonica sv. Roka“, osnovana 1910. godine za najhrvatskiji kraj Subotice.

Za prosvjetno vjerski odgoj ženske omladine osobito je važno u Subotici „Bunjevačko Katoličko Divojačko Društvo“ osnovano i prošireno radom župnika Blaška Rajića godine 1911. Od predratnih društava se mora spomenuti „Kolo Mladih Nevenaša“, koje je imalo zadaću buditi narodnu svijest šireći dobru štampu. Godine 1901. je u Subotici osnovan nogometni klub „Bačka“, koja je kroz decenije okupljala, oko sebe bunjevačku omladinu. Ona je i danas predstavnik hrvatskog športa u Subotici.

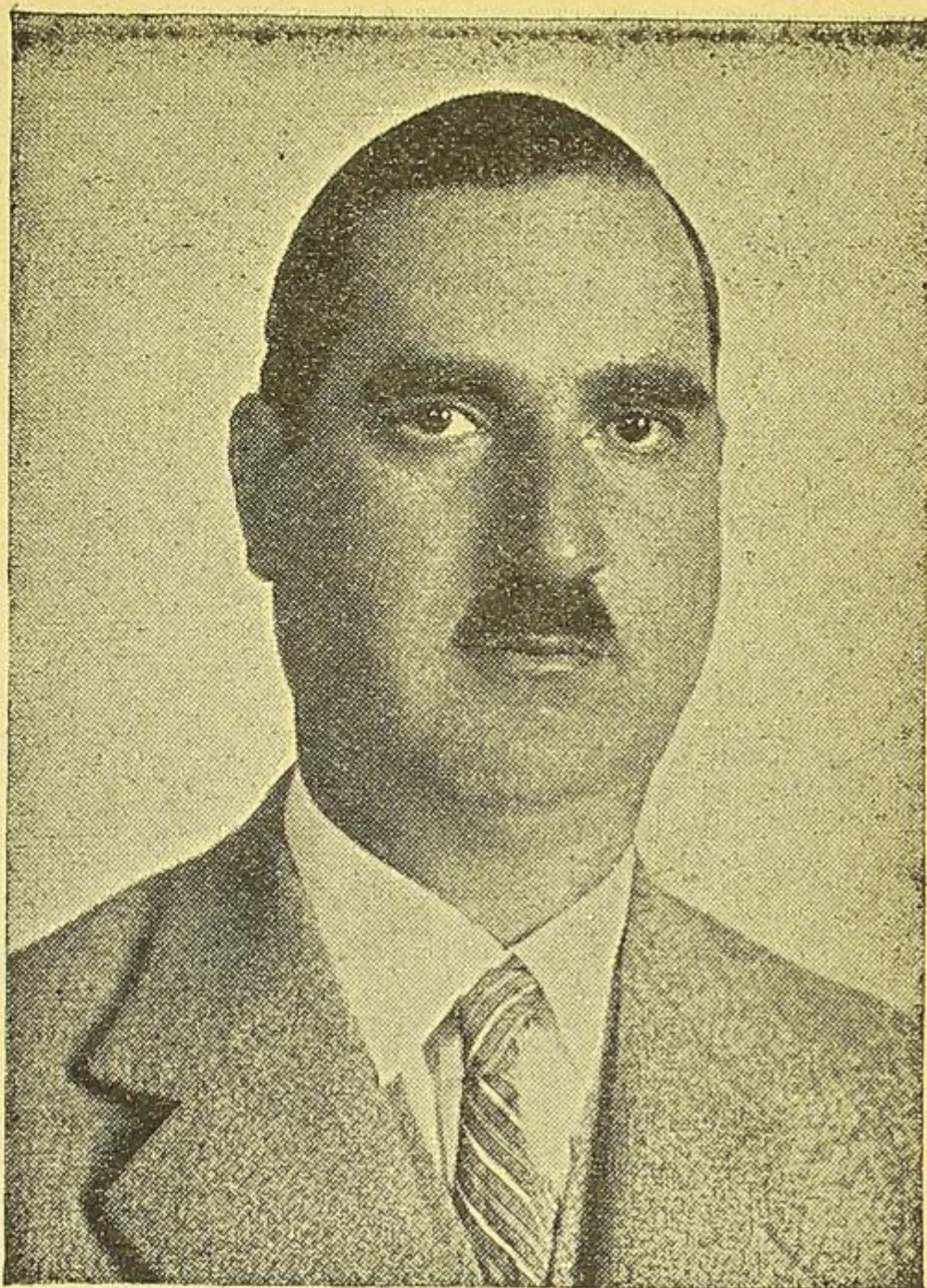
Iza svjetskog rata je prosvjetno nacionalni život Hrvata u Bačkoj naglim koracima krenuo naprijed. Bunjevci i Šokci su se dali na ozbiljan rad, da pokažu svoju životnu sposobnost i svoje pravo na ono, što su tolikim žrtvama stekli. Već godine 1919. osnovao je subotički prelat Ilija Kujundžić „Dobrotvornu Zajednicu Bunjevačka”, koja je za kratko vrijeme okupila preko 700 članica. Godine 1920. je osnovano i Hrvatsko Prosvjetno Društvo „Neven” u svrhu prosvjećivanja naroda u hrvatskom duhu. Iste je godine osnovano i Hrvatsko Pjevačko Društvo „Neven” koje je za kratko vrijeme svoga rada postalo jedno od prvih zborova Hrvatskog Pjevačkog Saveza. Zborovođa glavni osnivač je bio odvjetnik Matej Jankač. Danas mu je dirigent Zagrepčanin dr. Mihovil Katanec, jedan od najrevnijih prosvjetnih radnika u Bačkoj iza rata. Za kulturni rad i odgoj omladine je g. 1920. osnovano „Bunjevačko Momačko Kolo”. Hrvatski sveučilištarci u Subotici su osnovali Hrvatsko Akademsko Društvo „Antunović” (koje je bilo već prije svjetskog rata u planu hrvatskoga katoličkog pokreta). U Somboru je g. 1921. osnovano „Bunjevačko Kolo”, koje je lijepo počelo raditi, ali je poslije zbog političkih neprilika ostalo osamljeno, i zato je ovih godina osnovano Hrvatsko Kulturno Društvo „Mirosljub”, koje je postalo središte somborskih Hrvata. U Somboru je g. 1920. proradila i „Dobrotvorna Zadruga Bunjevačka”.

U Subotici je g. 1925. osnovana „Bunjevačko Prosvjetna Matica” sa zadaćom, da pod bunjevačkim imenom širi prosvjetu. Međutim kako je ova ustanova imala političku pozadinu, nije mogla oko sebe okupiti šire slojeve. Njezinu je zgradu preokupila Subotička Matica, koja je sada s Hrvatskom Kulturnom Zajednicom na čelu svih narodnih prosvjetnih akcija bačkih Hrvata. Subotička Matica je za kratko vrijeme

izdala desetak knjiga, izdaje kalendar Subotičku „Danicu“ i „Subotičke Novine“. U Hrvatsku Kulturnu Zajednicu su učlanjena sva hrvatska društva Bačke, a ima svoj pododbor i u Zagrebu. Njezin se rad temelji na hrvatstvu i katolicizmu i ima vrlo velik ugled među svim bunjevačko-šokačkim Hrvatima cijele Vojvodine.

Materijalna kultura bačkih Hrvata

Kada su Hrvati Bunjevci i Šokci došli u bačku ravnicu, tamo je vladala pustoš. Na sve strane su se širile močvare, a velik je dio bio obrašten gustom šumom. Mađari (u koliko ih je tamo bilo) povukli su se na sjever iz straha pred Turcima, a mala neznatna mjesta nastavali su već onda Slaveni, koji se spominju kao starosjedioci. Čim su bunjevačke čete očistile Bačku od Turaka, ljudi su oružje zamijenili plugom i motikom i za kratko vrijeme su iz one pustare načinili rodne oranice, a njihova je ravnica postala najplodniji kraj Europe. **S vremenom su Bunjevci gospodarski toliko uznapredovali, da ih u tom nijesu mogli prestići ni sami Nijemci,** koji su došli u Bačku sto godina poslije

*IVE PRČIĆ,
urednik „Subotičke Danice“*

njih (kada je već minula svaka opasnost od Turaka). Oso-
bito su oni jaki u Subotici, gdje nije rijetkost, da koji Bu-
njevac imade po 100, 200, 300, pa i više lanaca zemlje.
Imaju najmodernije sprave i uzorno izgrađene gospodarske
zgrade. Oni se od starine bave i s t o č a r s t v o m. Imaju
vrlo lijepe konje i na njihova tržišta dolaze često trgovci
iz vrlo dalekih zemalja (Turska, Francuska, Španjolska).
V i n o g r a d a r s t v o je osobito razvijeno na sjeveru
od Subotice, gdje je za to zgodno pjeskovito tlo. Glasovito
je t. zv. kelebijsko vino. Baranjski su Šokci također vrlo
dobri vinogradari.

K u ć e bačkih Hrvata su redovito prizemnice, s lije-
pim prostranim sobama, bijelo okrečene. Sobe su urešene
svetim slikama, kipićima, bogatim namještajem i kod
Šokaca krasnim ćilimima. Svaka kuća ima po nekoliko
nuzgrednih zgrada za gospodarstvo. Osobito su lijepi salaši
oko Subotice, koji su često sličniji dvorovima i vilama,
nego li seljačkim stanovima. Svaki salaš ima prostrano
dvorište, manju ili veću bašću, vinograd, i voćnjak. Oko
njega su zasađeni dudovi, akacije, brijestovi i slično drveće,
a oko svega toga se pružaju duge zelene oranice.

Hrvati Bunjevci su ozbiljni, ponosni i radini ljudi.
Pobožni su i vrlo paze na čistoću moralnog života. Iskreni
su, miroljubivi i vrlo gostoljubivi. Vole glazbu, osobito
su popularni njihovi tamburaši, te vrlo rado plešu. Na smo-
tri Seljačke Sloge g. 1936. u Zagrebu su u plesanju odnijeli
prvu nagradu. Bunjevac je obično visoka stasa, pravilna
držanja, razvijena tijela i ponajviše crne kose i očiju. Bu-
njevka je povisoka i vitka stasa, bijela čista lica i najčešće
crne kose i očiju. Povjesničar Ivanić je tvrdio, da su Bunjev-
ci najljepši narod nekadanje Ugarske, a Simonović, da su
najljepši na cijelome svijetu. Sokac je snažan i dobro
razvijen, blage i pitome naravi, žive ćudi. Šokica je slična
Bunjevki, samo nešto niža rasta i okrugla lica. Šokci
osobito vole pjevanje, te imaju velik broj svojih narodnih
pjesama.

Kao što su Hrvati u Hrvatskoj, Dalmaciji, Bosni i Hercegovini, tako su i Bunjevci i Šokci živjeli u z a d r u g a m a, koja je koji put brojila po 50 do 60 članova. Oko godine 1770. državne su vlasti nastojale ukinuti zadružni život, ali se kod bačkih Hrvata zadruge ipak su održale sve do početka dvadesetog stoljeća.

D o m a ć i o b r t kod bačkih je Hrvata nekada bio vrlo razvijen. Bili su poznati njihovi prelački, tkalački i vezilački radovi. Danas ima u bunjevačkim kućama jedva ima traga, dok se kod Šokaca proizvode vrlo lijepi ćilimi.

Kulturne veze bačkih Hrvata sa Zagrebom

Svojim dolaskom u Bačku Bunjevci i Šokci nikada nije su zaboravili staru domovinu, nego su s njom, koliko su prilike dopuštale, održavali stalne veze. U početku je to bilo jedino preko franjevac, koji su u 16. i 17. stoljeću jednako vršili duhovnu pastvu po Hrvatskoj kao i u Ugarskoj sve do iznad Budima, gdje god je bilo hrvatskih mjesta. Kako je s vremenom Zagreb postao središte hrvatskoga kulturnog i političkog života, razumljivo je, da su bački Hrvati stupili s njima u bratsku suradnju.

Hrvatski narodni preporod pod vodstvom Ljudevita Gaja našao je oduševljene pristaše i među bačkim Hrvatima. Ilirskom se pokretu pridružuje Bunjevac **FRANJO SOMBORČEVIĆ** iz Subotice. Bunjevci su dugo vremena nazivani Ilirima, što potvrđuje, da su ih smatrali istim narodom s Hrvatima. Godine 1876. **Ivan Mihalović** izdaje u Baji „Gramatiku i čitanku ilirskog jezika“, koja se dugo vremena upotrebljavala u školama.

Iza austro-ugarske nagodbe g. 1867. bački su Hrvati bili izloženi nasilnom i krutom pomađarivanju. Protiv tog su nasilja najmanji otpor pokazali bunjevački plemići, koje

je dijelom zastrašila vlast, a dijelom privukao lagodan i raskošan život mađarskog velikaša. I da nije u to doba nestalo našeg življa u Bačkoj, zasluga je najvećeg bunjevačkog rodoljuba BISKUPA IVANA ANTUNOVIĆA. Bio je on u vezi s najznamenitijim Hrvatima toga doba: sa Štrosmajerom, banom Ivanom Mažuranićem, Franjom Račkim, Franjom Tkalićem, Ilijom Okrugićem i svim istaknutim ličnostima kulturnog i političkog života tadašnje Hrvatske. S njima je vodio i važne pregovore, te je otvoreno pisao, da Hrvati južne Ugarske ne traže u to vrijeme još nikakve slobodne države samo zato, što im to prilike ne dopuštaju.

Iz pisama biskupa Štrosmajera doznajemo, koliko se on preko Antunovića zauzimao, da se bunjevački i šokački ogranak hrvatskog naroda u Bačkoj spasi od propasti. Štrosmajer je Antunovića poticao na rad i za njegovo djelo „Rasprave o Bunjevcima i Šokcima” ga predloži za člana Akademije. Međutim je ostvarenje ovoga spriječio grof Koloman Tisza.

Antunović je kao dosljedan pristaša Gajeva pokreta među bačke Hrvate uveo ijekavsko narječje. Tako je tiskao i svoja djela. Svoje je knjige većinom besplatno podijelio u narodu, a osim toga je mnogo proširena među Hrvatima jeronimska knjiga. Antunovićeva „Bunjevačka Vila” i kasnije „Neven” imali su lijep broj pretplatnika u Zagrebu i svim većim hrvatskim gradovima.

Tako se eto kulturna veza Bačke i Zagreba sve više jačala i zato je pravaška „Hrvatska Domovina” 1896. godine mogla sa zadovoljstvom pisati o nacionalnoj svijesti Bunjevaca. „Neven” na to 1. rujna iste godine odgovara, da su „**Bunjevci i Hrvati jednokrvna braća, koje ako i dijele granica, ali ih ne dijele osjećaji**”.

Na prelazu u 20. stoljeće Mađari su slaveći tisuću godišnjicu svoga kraljevstva htjeli ostvariti svoj stari san: jednu Veliku Mađarsku od Karpata do Jadrana. Zato su svim sila-

ma nastojali pomadāriti sve narode, koji su im bili na putu. Bunjevci su u to vrijeme proživljavali strašne dane. Vlasti su iz svih škola izbacile hrvatski jezik, a nastojali su da to provedu i u crkvama, ali su se Bunjevci muževno oprli. A što je njihov otpor imao i uspjeh, zasluga je tadašnjih hrvatskih kulturnih radnika, koji su dolazili u Suboticu, gdje su s bunjevačkim prvacima imali važne sastanke u dogovore. DR JOSIP REBERSKI je tamo od 1902. godine skoro svake godine posjećivao bunjevačku metropolu. A godine 1904. posjetili su Bunjevce hrvatski crkveni dostojanstvenici, učenjaci i narodni zastupnici u peštanskom saboru: DR ANTUN BAUER, DR ĐURO ARNOLD, DR PETAR MAGDIĆ, DR MAŽURANIĆ, DR GRAHOVAC, DR ALAUPOVIĆ i mnogi drugi odličnici. Oni su bili gosti svećenika Paje Kujundžića, dra Stjepana Vojnića, Marka Dulića i drugih prvaka bunjevačke Subotice. Dr Antun Bauer se uputio i u Novi Sad, da vidi tamošnjega kapelana Lajču Budanovića, koji je radi svog žarkog nacionalnog rada bio tamo poslan, da bude što dalje od svoga naroda. Od toga vremena ne prođe ni godina, a da se iz Zagreba ne uputi koji narodni radnik u Suboticu. I Bunjevci su rado i često bratski dočekivani. U bunjevačkim novinama „Nevenu” i kalendaru „Subotičkoj Danici” su surađivali pisci i iz hrvatskih krajeva, a pjesnik **Bunjevac Ante Miroljub Evetović se smatrao hrvatskim književnikom i surađivao je u zagrebačkim literarnim listovima.**

Na sve veći pritisak Mađara, Bunjevci su sve otvorenije isticali svoju hrvatsku svijest, što je ove još više razbješnjelo, ali su bili nemoćni, da spriječe ono, što se već nije moglo nikakvim fizičkim nasiljem uništiti. S Bunjevcima je od svog postanka DRUŠTVO SV. JERONIMA držalo veze, pa su jeronimske knjige bile glavno hrvatsko štivo, koje je dolazilo Bunjevcima iz Zagreba. Isto tako su među inteligencijom bile primane knjige MATICE HRVATSKE. Žive su veze s Bunjevcima držali i zagrebački bogoslovi sa svojim „ZBOROM DUHOVNE MLADEŽI”, čiji

arhiv i danas čuva listove Lajče Budanovića i Mije Mandića. Godine 1914. izdali su hrvatski sveučilištarci „Hrvatski narodni kalendar“, koji je donio iscrpan članak o Bunjevcima i najvećem hrvatskom gradu Subotici. Ona je u to vrijeme sa 90.000 svojih stanovnika bila veća od Zagreba.

Najistaknutiji hrvatski borac među Bunjevcima je bio svećenik Pavao Kujundžić, koji je otvoreno isticao hrvatstvo Bunjevaca i u školama zahtijevao hrvatski jezik. U Hrvatskoj je bio osobito cijenjen. O njem je ratni broj zagrebačke „Luči“, glasila hrvatskog katoličkog društva, donio vrlo lijep članak. Hrvatski katolički pokret je i prije svjetskog rata posvećivao mnogo pažnje bačkim Hrvatima, pa je bački Hrvat Josip Andrić bio i urednik „Luči“.

Ratne su godine donijele Bunjevcima mnogo teških dana, jer su im vlasti zabranile svaki narodni prosvjetni rad, te obustavile sva njihova izdanja. Ali su te godine ujedno budile nadu, da će se oni jednoga dana otresti nepodnosivog jarma mađarskih šovena i konačno se naći u jednoj državi s ostalim Hrvatima. Taj su dan oni i dočekali.

Poslije rata je suradnja bačkih Hrvata sa Zagrebom ponovo oživjela i s toliko oduševljenja, ljubavi i mara nastavljena, da je više nikada nitko ne će moći prekinuti. Bunjevci i Šokci u Zagrebu gledaju svoje kulturno i narodno središte te vjersko središte svih Hrvata, kojima bezuvjetno i oni pripadaju. U Zagreb šalju bački Hrvati najsposobnije svoje sinove, da se odgojeni na vrelu najčišćega hrvatstva, u središtu najvećih hrvatskih narodnih i prosvjetnih ustanova, na tlu tako slavne hrvatske prošlosti osnaže za borbu na ostvarenju zajedničkih ideala svih Hrvata.

Napisali Marko Čović i Aleksandar Kokić

Za ljepšu budućnost

Iz zemlje kamene, kršne Hercega Stjepana hrabrog
S izvora hladane Bune pređi su naši slavni
Jednoga crnoga dana praćeni urlikom bure
Došli s dušama bolnim u puste bačvanske ravni.

Ognjište toplo i ljubav nije ih čekala ovdje,
Ostvareni planovi nisu im bili mnogi njihovi snovi,
Umjesto mira i sreće i zemlje meda i mlijeka
Pustoš ih sačeka jadne, bojevi mnogi i novi.

Al u njih bijaše srce, u njih bijaše snage,
Njihove muževne grudi vjerom su bile pune,
Život su davali rado, nosili trnove krune,
Za sreću roda svoga, slobodu grude im drage.

A danas nama kažu: prezreli narod svoj mi smo,
Stidimo da se vjere, jezika svoga i nane,
Slavnih nam pređa naših da vrijedni potomci nismo,
U lijenosti, nemaru tromom da mlade živimo dane.

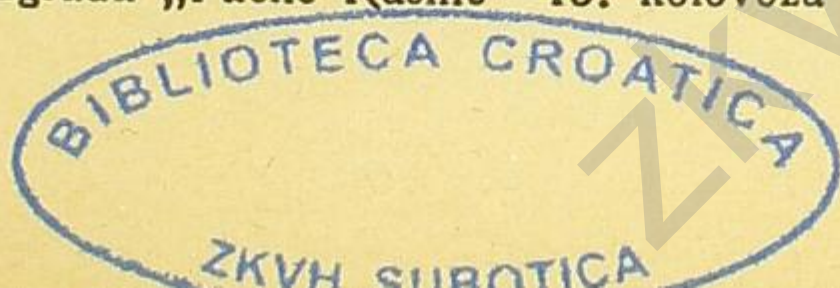
O rode dragi, laže, ko o nama tako šta zbori,
Jer iako mala nas četa, iako malo nas ima,
Glasno i jasno uvijek zborimo svuda i svima,
Da srce naše mlado ljubavlju k domaji gori!

I nek nam dođu dani krvavi, teški i crni,
Oblaci makar će gusti čitavo nebo nam skriti,
I onda svi ćemo hrabro gromovnim glasom zborit:
HRVATI bili smo uvijek — HRVATI i odsad biti!

HRVATI bili smo uvijek, ostat i dalje HRVATI,
Ljubiti vjeru svoju, vjerni bit svojoj nani,
Borit se za grudu rodnu, da sreća rodu nam zlati,
Da svanu svima nam jednom ljepši, sretniji dani!

A. Kokić

Stihovi ove pjesme su urezane u mramornu spomen-ploču, koja je prigodom veličanstvene proslave 250. godišnjice glavne seobe Hrvata Bunjevaca postavljena na zgradu „Pučke Kazine“ 15. kolovoza g. 1936 u Subotici.

Sadržaj

	Strana
NARODNA BORBA BUNJEVACA I ŠOKACA, napisao M. Čović	1
GODINA 1918., napisao M. Čović	6
BAJSKI TROKUT — DRUGA HRVATSKA ISTRA, napisao M. Čović	8
DRUGI PREPOROD, napisao M. Čović	10
ISTAKNUTIJI LJUDI U POVIJESTI BAČKIH HRVATA, napisao A. Kokić	14
ŠTAMPA I KNJIŽEVNOST BAČKIH HRVATA, napisao M. Čović	19
ZEMLJOVID, izradio bunjevački bogoslov J. Palić	20
BUNJEVAČKO ŠOKAČKI HRVATI U MADŽARSKOJ, napisao A. Kokić	25
VJERA U ŽIVOTU BAČKIH HRVATA, napisao A. Kokić	28
PROSVJETNA DRUŠTVA I USTANOVE, napisao A. Kokić	30
KULTURNE VEZE SA ZAGREBOM, napisao A. Kokić	35
ZA LJEPŠU BUDUĆNOST, pjesma od A. Kokića	39

Slijedeći svezak :

MATIJA GUBEC

Borac i mučenik za seljačke pravice

Dosadašnja 33 sveska

1. Kuda srlja čovječanstvo ? *Napisao* Dr Stjepan Bakšić
2. Gospin plač „ Đuro Cezner
3. Svijet traži vođe „ Petar Grgec
4. Gdje nam je spas ? „ Dr Josip Gunčević
5. Što je Papa Hrvatima ? „ Dr Ferdo Rožić
6. Kada će biti propast svijeta ? „ Dr F. Grundler
7. Crveno selo „ Dr Velim. Deželić
8. Crna velevlast „ Dr Josip Andrić
9. Hrvat mučenik „ Dr Josip Lončarić
10. Sluge Antikrista „ Dr K. B.
11. Što je čovjeku rad ? „ Dr F. Ks. Novak
12. Otkuda gospodarska kriza ? „ Dr Aug. Juretić
13. Jerusalemska slava jednog-
ga Hrvata „ Krsto Stošić
14. Obitelj bez djece — narod
bez budućnosti „ Pavao Matijević
15. Sveti Ćiril i Metod „ o. Dr Ante Alfirević
16. Abesinija „ Josip Sučević
17. Od ropstva do slobode „ Miho Pušić, biskup
18. Najveći prijatelj „ Dr Dragutin Hren
19. Sveti Antun Padovanski „ Pavao Matijević
20. Roditelji i djeca „ Luka Perinić
21. Rimokatol. Mali katekizam *Od Deharba*
22. Istina o Španjolskoj *Napisao* Ivo Bogdan
23. Adventisti — novi proroci „ Ivan Kokot
24. Mali Katekizam (izd. sa
slikama) *Od Deharba*
25. Katolička djevojka *Napisao* o. I. Radić
- 26-27. Mala Biblija (sa slika-
ma. Cijena 3 Din) „ Dr M. Lach
28. Sveta pastirica „ Dr Josip Andrić
29. Sveto Pismo (uvez. 20 Din)
30. Gospin plač (aaa. ied.) „ Đuro Cezner
31. Žrtva svete Mise *Priredio* Dragutin Kukalj
32. Pred bračnim svetištem *Napisao* o. Ign. Radić
33. Bunjevci i Šokci *Napisali* A. Kokić i M. Čović

SAMO

1

DINAR

„JERONIMSKO SVIJETLO“ izdaje Hrvatsko Književno Društvo sv. Jeronima u Zagrebu, Trg Kralja Tomislava 21. Odgovorni urednik : Dr Josip Andrić, Zagreb, Trenkova ulica 1. Tisak Tiskare Narodne Prosvjete u Zagrebu. Za tiskaru odgovara: Rajmund Sušin, Zagreb, Kuhačeva ulica 2 II. kat.